

Neljäs luku.

YKSINOIKEUKSIEN RAJOITUKSISTA.

17 §.

RAJOITUKSIEN OIKEUSPERUSTEET.

Tekijän yksinoikeuksia on positiivisen lain säännöksillä rajoitettu. Rajoitukset perustuvat erilaisiin syihin. Eräät teokset ovat poliittisten ja taloudellisten seikkojen vuoksi kokonaan tekijänoikeudellisen suojan ulkopuolella (ns. vapaat teokset). Toisissa tapauksissa rajoitukset tulevat teoksen tilaajan tai sen hyväksi, jonka omistukseen teoskappale on joutunut. Useimpien yksinoikeudet kuitenkin ovat ns. yleisönoikeuden rajoittamisia. Tämä oikeus, joka myös käy ns. yleiskäyttöoikeuden nimellä, sisältää kansalaisille myönnetyn vapautuksen (vapauden) tekijän yksinoikeuden itsekullekin sivulliselle asettamasta pidättäytymisvelvollisuudesta teoksen hyväksikäyttämiseen eikä siis ole subjektiivinen oikeus varsinaisessa mielessä. Se on "lakiin perustuva käyttölupa",¹ joka perustuu yhteiskunnan todellisiin tai kuviteltuihin yleisiin tarpeisiin. Yleisönoikeus edustaa ts. tekijänoikeuden sosiaalista funktiota. Sen pohjana on sama ajatus, joka on johtanut sanotun yksinoikeuden kestämisajankin supistamiseen.² Oikeuspoliittisesti se on henkisten

¹ *Werheimer* s. 20 ss.

² Tekijänoikeus ei, niin kuin *Knoph* s. 124 asian esittää, ole kahden samanarvoisen komponentin resultantti, jossa kiinnitetään yhtä paljon huo-

tuotteiden tekijöiden taholta esitetty huomautus oikeutettu, että rajoitukset useissa tapauksissa on säädetty heidän etujensa kustannuksella. On epäoikeudenmukaista, että esim. sävellysteos saadaan kansanjuhlassa esittää tekijän suostumuksetta ja ilman hänelle tulevaa palkkiota (*TekijäL 17 § 7 k*), kun taas se, joka rakentaa musiikkilavan, ei ole siihen velvollinen muuta kuin sopimuksen perusteella ja on oikeutettu saamaan palkan työstään. Tähän näkökohtaan on valitettavasti eri maiden, niin myös Suomen, tekijälaeissa kiinnitetty huomiota vain poikkeustapauksissa.¹

Teos voi vaikuttaa vain julkisuuteen saatettuna kulttuurielämään, ihmisten suhteisiin toisiinsa ja kansakunnan henkiseen ja sosiaaliseen rakenteeseen. Tekijänoikeuden rajoitukset kohdistuvat siitä syystä ainoastaan julkistettuihin teoksiin.² Eräissä tapauksissa, etupäässä silloin, kun rajoitukset ovat tarpeen lainkäytön ja yleisen järjestyksen vuoksi, on asianlaita toisin. Teoksia, minkälaisia tahansa ja olivatpa ne julkisuuteen saatettuja tai ei, on lupa käyttää todistuskappaleina oikeudenkäynnissä vastoin tekijän suostumustakin,³ yksityisiä kirjeitä myöten, muotokuvista puhumattakaan, joiden julkaiseminen sano-

miota yhteiskunnan etuihin kuin tekijän persoonaan. Päinvastoin yleisönoikeus on ymmärrettävä, kuten *TekijäL:ssä* tehdäänkin, tekijänoikeuden rajoitetuksi, joka katsotaan yhteiskunnan yleisten tarpeiden kannalta välttämättömäksi, s.o. poikkeukseksi tekijälle "luonnostaan" kuuluvasta oikeudesta. *Knophin* kanta, jota Saksan tieteisopissa tervehdittiin uuden uran uurtajana, johtaa helposti siihen kansallissosialistisessa Saksassa omaksuttuun katsantokantaan, että tekijä on "Treuhand der Volksgemeinschaft", käsityskanta, jota *Knoph* m.s. alav. 2 itse tosin vastustaa. *Knophia* vastaan *Torben Lund*, *Billedkunsten* s. 205. Vrt. myös *Jacobsen* s. 173 ss.

¹ Korvaus henkisestä työstä on *TekijäL:ssä* määrätty maksettavaksi ainoastaan yhdessä tekijänoikeuden rajoittamista koskevassa tapauksessa, nim. silloin kun jumalanpalvelusta tai alkeisopetusta varten julkaistuun teokseen on lainattu osia kirjallisista tai sävellysteoksista tahi siinä kuvattu taideteoksia (*m.l. 17 § 5 k*).

² Vrt. *Knoph* s. 116.

³ Ei kuitenkaan väliesmenettelyssä. *Mitteis* s. 108.

malehdissäkin saattaa olla tarpeen rikoksentehtäjän kiinni saamiseen. TekijäL sisältää asiasta yksinäisen, vain muotokuvaan kohdistuvan säännöksen: Oikeuden käyttöä varten tai yleisen järjestyksen niin vaatiessa viranomaisella saa jäljentää ja julkisuuteen saattaa muotokuvan (*m.l. 20 § 3 mom*). Yleinen oikeus henkisten tuotteiden sanotussa tarkoituksessa tapahtuvaan käyttämiseen johtuukin prosessuaalisista säännöksistä.

18 §.

VAPAAT TEOKSET.

Ns. vapaita teoksia on jokainen oikeutettu esteettä toisintamaan. Ne eivät ole TekijäL:n suojan alaisia. Tällaisia teoksia ovat sanotun lain mukaan:

1. Lait, asetukset, julistukset, julkisten viranomaisten, eduskunnan, valmistelukuntain ja komiteain, niin myös tuomioistuinten sekä kirkollisten, kunnallisten ja muiden julkisten edustajistojen asiakirjat, pöytäkirjat, päätökset ja kirjelmät, samoin myös muut julkiset asiakirjat (*m.l. 3 § 1 k*).

2. Eduskunnassa ja muissa julkisissa edustajistoissa tapahtuneet keskustelut, niin myös tuomioistuimissa tai muiden julkisten viranomaisten edessä tahi yleisistä asioista keskustelemaan kokoontuneissa yleisissä kokouksissa esitetyt lausunnot (*m.l. 3 § 2 k*).

3. Päivän uutiset ja muut sanomalehtitiedoitukset sanomalehdissä tai aikakauskirjoissa (*m.l. 3 § 3 k*).¹

¹ UBS:n mukaan kunkin liittomaan sisäiselle lainsäädännölle on pidetty valta jättää suojaa vaille joko kokonaan tai osaksi valtiolliset ja oikeudenkäynneissä pidetyt puheet. Päivän uutiset ja sekalaiset tiedot, jotka laadultaan ovat tavallisia sanomalehtitiedoituksia, ovat kokonaan konvention suojan ulkopuolella (2-bis art. 1 k; 9 art. 3 k). TekijänoikeusKom:n ehdotuksessa esitetään, että julkisissa edustajistoissa, viranomaisissa sekä yleistä neuvottelemista varten pidetyissä julkisissa kokouksissa tapah-

Paitsi julkisia asiakirjoja,¹ ovat julkisissa edustajistoissa ja julkisen viranomaisen edessä esitetyt lausunnot siis vapaita, kuitenkin vain, mikäli niillä, kuten esim. asianajajien puolustuspuheilla, on julkisoikeudellinen luonne. Yksityinen asiantuntijalausunto tai runo, joka asian selvittämiseksi esitetään oikeudessa, ei sen kautta tule vapaaksi teokseksi.² Muissa julkisissa tilaisuuksissa pidetyt puheet, esitelmät tai muut lausunnot ovat vapaita ainoastaan, jos ne on esitetty yleisistä asioista keskustelemaan kokoontuneissa yleisissä kokouksissa. Raja vapaan ja suojatun lausunnon välillä on viimeksi mainitussa tapauksessa vedetty verrattain ahtaalle. Sellaisessa kokouksessa, kongressissa tms. esitetty lausunto, johon pääsy on rajoitettu tai jota ei ole kutsuttu keskustelemaan yleisistä asioista tai joissa keskustelua ei sallita, on tekijänoikeudellisesti suojattu. Yhdistyksen kokousta, johon vain jäsenillä on pääsy, ei ole pidettävä yleisenä kokouksena,³ mutta toisaalta ei myöskään esitelmän kuumemista varten järjestettyä julkista tilaisuutta. Yleisiä asioita ovat valtiolliset, taloudelliset tai uskonnolliset tai muut sellaiset päivänkysymykset.⁴ Suojan ulkopuolella eivät ole ainoastaan kokouksen alustukset, vaan myös siinä tapahtuneet keskustelut. Esitykset, joita ei voida pitää lausuntoina, esim. kokousta varten sepitetyt runot tai sävellysteokset ovat suojattuja. Toi-

tuneita keskusteluja saataisiin esittää tekijän luvatta, kuitenkin niin, että tekijällä yksinään olisi oikeus julkaista esitystensä kokoelma. Lakeihin ja asetuksiin sekä viranomaisen tai muun julkisen elimen laatimiin päätöksiin ja lausuntoihin ei olisi lainkaan tekijänoikeutta (21, 9 §).

Vapaiksi luetaan, kuitenkin rajoitetussa mielessä, toisinaan myös teokset, joiden suoja-aika on kulunut umpeen.

¹ Julkisilla asiakirjoilla on ymmärrettävä vain sellaisia asiakirjoja, joiden tarkoituksena on oikeusvaikutuksen aikaansaaminen, ei siis esim. kirkollisen viranomaisen julkaisemaa virsikirjaa. *Dernburg* s. 175 s.

² *Röthlisberger*, *Urheberrecht und Zeitungsinhalt* s. 26; *Lissbauer* s. 186.

³ Vrt. *KokousL* 1 § 2 mom.

⁴ Vrt. TekijäL 17 § 3 k. ja Norjan ehdotus 3 § 2 k: "— — — skriftlige og muntlige forhandlinger — — — ved offentlige politiske, folkoplysende og lignende møter."

selta puolen on lupa julkaista lausunnot in extenso, esim. pika-kirjoitetuina, eikä vain selostettuina.¹

UBS:n mukaan on ainoastaan tekijällä oikeus julkaista suojan ulkopuolella olevat esitelmät, puheet ja saarnat sekä muut samanlaiset henkiset tuotteet kokoomateoksina (2-bis art. 2 k). Vastaava säännös on Norjan tekijälain, Suomen TekijäL:ssä ei. Mainittua laatua olevan teoksen julkaisemiseen (= toimittamiseen) voi siis kuka tahansa ryhtyä ja saada siihen yksinoikeuden niillä edellytyksillä, joilla yksinoikeus kokoomateokseen yleensä saavutetaan.^{2, 3}

Sanomalehtiutiset, s.o. tiedoitukset, joita ei ole muokattu artikkeleiksi,⁴ eivät säännönmukaisesti ole lainkaan henkisiä tuotteita tekijänoikeudellisessa mielessä. Niiden toisintamisoikeus olisi sen vuoksi ollut tekijänoikeudellisesti jokaiselle vapaa, vaikkei niitä TekijäL:ssä olisikaan selitetty mainitun lain suojan ulkopuolelle jääviksi.⁵ Kuitenkin on kiistämätöntä, että jos uutisen hankkimisesta on sen julkaisijalla ollut kuluja, toinen, joka käyttää uutista ansiotarkoitukseen julkaisemalla uutisen, hyötyy hankkijan kustannuksella. Jonkinlainen suoja on siitä syystä uutisten hankkijan hyväksi tarpeen. Kohtuullista on erityisesti, että ulkomailta suurin kustannuksin saatu- jen sähkösanomautisten hankkiminen tavalla tai toisella turvataan.

Kun Bernin sopimus uusittiin Berliinissä v. 1908, tehtiin erinäisiä ehdotuksia sanomalehtiutisia sanotuina tavoin suoja-

¹ Toisin esim. Tanskan tekijälain mukaan. *Torben Lund*, Forfatterret s. 93.

² Ks. ed. s. 122. TekijäL:n kanta ei ole sopuoinnussa UBS:n mainitun säännöksen kanssa. Ks. tästä säännöksestä esim. *Raestad* s. 92; *Hoffmann*, Die Berner Uebereinkunft s. 69. TekijänoikeusKom ehdottaa virheen korjattavaksi. Ks. ed. s. 194 alav. 1.

³ Tekijän itsensä julkaisema puhekoelma on samalla perusteella kokoomateoksena tekijänoikeudellisesti suojattu. Vrt. periaatteelliselta kannalta kuit. *Kohler*, Urheberrecht s. 169.

⁴ *Röthlisberger-Mentha* s. 14.

⁵ Vrt. *Kohler* m.t.s. 193. Uutiset on lupa julkaista sekä muuttamattomina että muutettuina. *Eberstein*, Författarrätten II s. 150.

vien säännösten ottamisesta sopimukseen. Näitä ehdotuksia ei tosin hyväksytty, mutta syynä ei ollut se, että suojan myöntämistä olisi pidetty tarpeettomana, vaan se näkökohta, että Bernin sopimuksen tarkoituksena oli suojata henkisen tuotteen tekijöitä eikä tällaisiin tuotteisiin tavallisesti kuulumattomien sanomalehtiutisten hankkijoiden taloudellisia etuja. Itse suojan tarpeellisuus on yleisesti tunnustettu ja on sen myöntäminen sen jälkeen ollut monissa kansainvälisissä neuvotteluissa harkittavana.¹

Useissa maissa, esim. Englannissa, Ranskassa ja Saksassa arvostellaan sanomalehtiutisten hyväksikäyttämistä niiden periaatteiden mukaan, jotka tulevat noudatettaviksi, kun vilpallinen kilpailu on kysymyksessä. Eräiden toisten maiden lain-säädännössä on sähkösanomautisille myönnetty suoja erikoissäännöksillä, jotka on annettu erillisinä lakeina tai, kuten on menetelty mm. Norjassa, sisällytetty tekijälakeihin.²

Hallituksen esityksessä eduskunnalle TekijäL:ksi ehdotettiin ilman perusteluja lain 3 §:än otettavaksi toinen momentti, jonka mukaan sanomalehtien ulkomaisilla erikoissähkösanomilla ja radiotiedoituksilla oli oleva 24 tunnin kuluessa niiden julkaisemisesta Suomessa tekijänoikeutta vastaava oikeussuoja, mikäli ne julkaistaessa oli osoitettu suojuetuiksi.³ Lakivaliokunnan ehdotuksesta momentti eduskunnassa poistettiin sillä syyllä, ettei ollut aihetta asettaa erikoissähkösanomia ja radiotiedoituksia eri asemaan kuin missä muut päivän uutiset ja sanomalehti-tiedoitukset olivat.⁴

V. 1941 vp. annetussa esityksessä ehdotus uudistettiin siinä muodossa, että mainitunlainen oikeussuoja oli annettava sanomalehtien ja tietotoimistojen ulkomaisille erikoissähkösanomille ja radiotiedoituksille 16 tunniksi niiden julkaisemisesta Suomessa. Esitystä perusteltiin sillä, että milloin joku sanoma-

¹ *Hall. esit. N:o 4 v. 1941 vp. s. 2; Norjan ehdotus s. 34.*

² Main. hall. esit. m.s.

³ Vastaava säännös oli Norjan ehdotuksessa sillä erotuksella, ettei siinä suojan ehtona ollut uutisen "osoittaminen" suojuetuksi.

⁴ *Lv miet. N:o 13 v. 1926 vp. s. 1.*

lehti tai tietotoimisto käytti huomattavia rahamääriä hankkiakseen itselleen hyviä ja kalliita ulkomaisia kirjeenvaihtajia ja uutisten lähettäjiä, oli kohtuutonta, että kilpaileva sanomalehti tai tietotoimisto sai käyttää uutisia hyväkseen samanaikaisesti tai mahdollisesti jo aikaisemminkin. Suoja ei ollut samanlaista kuin varsinaisten henkisten tuotteiden suoja ja se kestäisikin tästä syystä vain suhteellisesti lyhyen ajan, jonka uutinen saattoi herättää mielenkiintoa ja joka asianomaiselle sanomalehdelle tai uutistoimistolle oli tarpeen, jotta se saisi korvauksen uutisen hankkimiseen menneistä taloudellisista uhrauksista. Lakivaliokunta puolsi esityksen hyväksymistä, samoin kuin suuri valiokunta ensimmäisessä mietinnössään, mutta lopullisesti suojaa tarkoittava säännös kuitenkin poistettiin lakiehdotuksesta.¹

Suojaa sanomalehtiutisten toisintamista vastaan ei näin muodoin voida saada TekijäL:n säännöksistä.² Kysymys on ammatillisesta suojasta.³ Useissa tapauksissa riittävätkin Vilp. KilpL:n säännökset estämään sanomalehden tai tietotoimiston hankkimien uutisten tai radiotiedoitusien hyvän tavan vastaisen anastamisen.⁴

19 §.

SELOSTAMISVAPAAUS.

Julkisesti pidettyjä puheita ja esitelmiä on lupa julkisuudessa selostaa l. referoida. Sama oikeus on muihinkin julkisuuteen saatettuihin teoksiin nähden, olivat ne sitten sävel- tai kuvaa-

¹ *Lv miet. N:o 1; Suurv. miet. N:o 5 v. 1941 vp.* — Tekijänoikeuskom:n ehdotuksessa esitetään puheena oleva suoja myönnettäväksi 6 tunnin ajaksi siitä kuin uutinen oli ensiksi saatettu täällä julkisuuteen (42 §).

² Tekijänoikeudellista suojaa ei saavuteta silläkään, että uutinen pidetään sanomalehden yksinoikeudeksi tai että sen jälkipainanta kielletään. *Allfeld, Urheberrecht s. 221.* — Valtiollisia, taloudellisia tai uskonnollisia päiväkirjoitusten kirjoitusten lainaamisesta sanomalehdestä toiseen ks. jälj. s. 213 ss.

³ *Lissbauer s. 312 ss.* Ks. myös *v. Konow s. 85; Hoffmann m.t.s. 152.*

⁴ Lähteen ilmoittamisvelvollisuudesta ks. jälj. s. 244.

mataiteellista tahi muuta luonnetta, kun selostaminen tapahtuu arvosteleavassa tai tieteellisessä tarkoituksessa (*TekijäL 17 § 2 k*).

Selostamisvapauden oikeudellinen peruste on pantu kiistaan. Selostuksessa l. referaatissa tehdään vain selkoa teoksen sisällyksestä — niin sanotaan — "uten å gjengi den litterære eller kunstneriske ide i den individuelle utforming ophavsmannen har gitt den." Ts. selostuksessa ei toisinneta teoksen ulkonaista eikä sisäistä muotoa, vaan ainoastaan se idea, joka teoksessa esitetään.² Siitä syystä referaatti, jos siinä pysytään selon tekemisen rajoissa, ei sisällä tekijänoikeuden loukkausta.

Siinä, mitä näin on sanottu, on totta, mutta vain osittain, eikä se tee säännöstä selostamisvapaudesta tarpeettomaksi, niin kuin Norjan tekijälakia säädettäessä vastoin tekijälakikomitean ehdotusta meneteltiin. Ensiksikin säännöksen poisjättäminen voisi antaa aiheen siihen väärään käsitykseen, että julkisuuteen saattamattomankin teoksen selostaminen olisi tekijän suostumuksetta sallittu, mikä olisi ristiriidassa tekijän persoonallisuusosoikeuden kanssa; tekijällä on kiistämättömästi oikeus pitää ajatuksensa takanaan.³ Tekijän kannalta ei myöskään ole yhden-tekevää, tuleeko hänen teoksensa julkisuuteen referaatin muodossa, ennen kuin hän itse harkitsee ajankohdan soveliaaksi teoksensa julkistamiseen; pidettäväksi aiotun puheen tai esitelmän selostaminen ennakkoon saattaa tehdä puheen tai esitelmän järjestämistilaisuuden hyödyttömäksi. Tästä syystä on teoksen ns. *ensimmäinen julkinen esittely* eräitten maiden, mm. Itävallan ja Saksan tekijälakeissa nimenomaisesti pidätetty tekijän yksinoikeudeksi.⁴ Suomen TekijäL on, salliessaan vain julkisuuteen saatettujen teosten selostamisen, samalla kannalla; ainoastaan ennakoilmoitus nimeltä mainitun teoksen ilmesty-

¹ *Ot. prp. N:o 22 (1930) s. 7.*

² *Eberstein TFR 1927 s. 396; Allfeld, Urheberrecht s. 175. Vrt. kuit. Jacobsen s. 194.*

³ *Nybergh JFT 1937 s. 151; Jacobsen m.s. alav. 2.*

⁴ *Allfeld m.t.s. 148 ss; Lissbauer s. 197; v. Hentig s. 54.*

misestä lienee ilman tekijältä siihen saatua lupaa sallittu.¹ Mutta julkisuuteen saatetunkin teoksen selostaminen voi, jos se on laaja, loukata tekijän oikeutta, koska silloin ei voida välttyä julkistamasta teosta sisäisen muodon puolesta. Sen vuoksi lienee TekijäL:nkin mukaan sääntönä, josta mm. Tanskan tekijälaki sisältää nimenomaisen säännöksen, että vain lyhyt selostus teoksesta on luvallinen ilman tekijän suostumusta.² Lisäksi TekijäL sisältää sen rajoituksen, että vapaasti saadaan sanoutuinkin tavoin selostaa vain julkisesti pidettyjä puheita ja esitelmiä. Muiden teosten, esim. romaanien, näytelmien, elokuvien jne. referoiminen ei ole sallittua muuta kuin arvosteleavassa tai tieteellisessä, ei yksinomaan tunnetuksi tekemisen tarkoituksessa.^{3, 4}

Selostuksen tulee olla totuuden mukainen. Jos tekijä pitää itseään sanomalehden julkaisemassa selostuksessa loukattuna tai jos hän tahtoo oikaista selostusta, hänellä on oikeus PainoL 25 §:n nojalla saada julkaistuksi vastine selostukseen jommassakummassa niistä sanomalehden kahdesta numerosta, jotka selostuksen jälkeen ensiksi ilmestyvät.

¹ TekijänoikeusKom: Ennen teoksen julkisuuteen saattamista saa vain tekijä antaa yleisölle tiedon sen sisällyksestä (2 § 2 mom). Vrt. *Schlittgen* s. 30.

² *Jacobsen* m.s.

³ Rajoituksen ratio legis lienee selostuksen laajuuden vaarassa, joka voi olla haitallinen teoksen menekille.

⁴ Arvosteleavassa tai tieteellisessä tarkoituksessa tapahtunut selostus (resensio) on katsottava teokseen vapaasti liittyväksi uudeksi omaperäiseksi teokseksi (*TekijäL* 5 § 2 mom), koska siinä teoksen selontekoon liitetään oma yksilöllinen, muotoon puettu arviointi. Resensioon on tästä syystä tekijänoikeus, muuhun selostukseen, teoksen esittelyyn esim. tavallisesti ei.

20 §.

YLEINEN LAINAUS TEOKSESTA TOISEEN.

Yleisiä kulttuurietuja silmälläpitäen teoksen hyväksikäyttäminen toisessa teoksessa on sallittu määrättyissä rajoissa. Tavallisinta tällainen lainaus on siteerauksissa, mutta tulee se kysymykseen ja on luvallista eräissä muissakin tapauksissa.

1. *Siteerausvapaus.* Siteeraus on teoksen jäljentämistä tai monistamista tahi, mikäli on kysymyksessä kuvasitaatti, taide- tai rakennustaiteellisen teoksen kuvaamista toisessa teoksessa. Se eroaa selostuksesta ulkonaisen muotonsa puolesta; jälkimäinen tapahtuu esittäjänsä, edellinen tekijän sanoin.¹ Siteeraus johtuu sanasta "cito", joka merkitsee mm. vetoamista johonkuhun. Se luonnehtii hyvin puheena olevaa tekijänoikeuden rajoitusta. Siteeraus on toisen henkilön teoksen toisintamista arvostelemisen, selittämisen tai edelleenkehittämisen tarkoituksessa oman, itsenäisen teoksen luomisen helpottamiseksi.² Siteerauksen tulee ts. olla apuna henkisessä luomistyössä. Kiitettävän tarkoituseränsä puolesta sitä ei periaatteellisesti-kaan pidetä luvattomana jälkipainantana.³

Siteeraamisvapaus on tunnustettu kaikissa maissa. Se onkin mielipiteiden kehityksen välttämätön edellytys. Ilman sanottua vapautta kulttuuriyhteiskunta ei voisi tulla toimeen.⁴ Se katsotaan niin luonnolliseksi asiaksi, ettei esim. UBS pidä tarpeellisenä mainita sitä tekijänoikeuden rajoitusten joukossa.⁵ Perin-

¹ Tieteellisissä teoksissa tehdään siteeraus useasti ns. viittausten muodossa, jotka ovat eräs selostuksen laji.

² Vrt. Ruotsin kirjallijalaki 11 § 1 k; v. *Konow* s. 68; *Ask* s. 52.

³ *Allfeld*, *Urheberrecht* s. 225; *Hoffmann*, *Die Berner Uebereinkunft* s. 156; *Röthlisberger-Mentha* s. 22.

⁴ *Kuoph* s. 125.

⁵ UBS sisältää säännöksen lainauksista ainoastaan opetuksessa käytettäväksi tarkoitettuihin tai laadultaan tieteellisiin julkaisuihin tahi lukemistoihin (*10 art*). Rooman konferenssissa hyväksyttiin toivomus, että jokainen liittomaa vahvistaisi laissa siteeraus- ja lainausoikeuden rajat. *Raestad* s. 138.

teellisen tarkoituksensa mukaisesti olla apuna henkisen viljelyn eteenpäin viemisessä, siteerausvapaus ei oikein käytettynä itse asiassa loukkaa tekijän etuja; monissa tapauksissa se on omansa tekemään siteeratun teoksen tunnetuksi ja siten kohottamaan hänen tekijänkunniaansa. Traditionaalisesti puheena oleva vapaus on sallittu siteeratun teoksen hyväksikäyttämiseen vain mainituissa, ideaalisissa, mutta ei taloudellisissa tarkoituksessa; sitaattien ottaminen esim. mainosjulisteisiin on sanotun vapauden olemukselle vierasta ja luvatonta ilman tekijän suostumusta. Siteerausvapaus aatteellisesti hyväksikäytettynä on syyllä leimattu yleisönoikeuden viattomimmaksi harjoittamismuodoksi.¹

Siteerata on lupa vain julkisuuteen saatettuja teoksia, sekä julkaistuja että muuten julkistettuja.² Toisaalta siteerausvapaus ei ole sallittua vain kirjallisissa teoksissa. Myös sävellyksiin on lupa lainata toisista sävellyksistä ”yksityisiä kohtia ja vähäisiä osia” (*TekijäL 17 § 1 k*), esim. lyhyt säveljakso tai motiivi sinfoniasta.³ Aina milloin siteeraus tapahtuu, tulee sen olla yhtäpitävä lähteen kanssa eikä sitä muutoinkaan saa käyttää niin, että tekijä joutuu väärään valoon.⁴

¹ Vrt. *Jacobsen* s. 179; *Knoph* m.s. Runon siteeramisesta mainosjulisteissa *UfR* 1936 s. 707; *Droit d'auteur* 1942 s. 125.

² *Nybergh* JFT 1937 s. 152.

³ TekijäL eroaa sanamuodollisesti tässä suhteessa mm. Ruotsin ja Saksan tekijälajeista, mutta on sopusoinnussa esim. Itävallan tekijälain kanssa. Ruotsin m.l. 12 § 1 k; *Allfeld* m.t.s. 180; *Lissbauer* s. 265. Säveltäjien keskuudessa on se käsitys vallitsevana, että 4 tahtia voidaan lainata vierasta sävellysteoksesta ilman säveltäjän lupaa. *Kopsch* GRUR 1939 s. 748. — Lainvalmistelukunnan ehdotuksessa TekijäL:ksi musiikkisitaatti esitettiin luvalliseksi ainoastaan kirjallisessa teoksessa. *Lvk* ss. 3, 35 ss. Hallituksen esityksessä eduskunnalle sanotuksi laiksi ei, yhtä vähän kuin sen esikuvassa, Norjan ehdotuksessa, perustella lainkaan siteerausvapauden ulottamista sävellysteoksissa käytettäväksi, johon lain sanamuoto TekijäL:n mukaan johtaa. TekijänoikKom:n ehdotuksen mukaan on julkisuuteen saatetun kirjallisen tai sävellysteoksen siteeraaminen sallittu vain kirjallisessa tai suullisessa esityksessä (12 § 1 mom). — Melodiasta uuden sävellysteoksen virikkeenä ks. ed. s. 108.

⁴ *Kohler*, *Urheberrecht* s. 465.

TekijäL:ssä säännötetään eri tavoin toisaalta teoksen yksityisten kohtien, toisaalta sen osien lainaaminen teoksesta toiseen. Sen johdosta voidaan Suomenkin tekijänoikeudessa, niin kuin tieteisopissa useasti tehdään, sitaattit jaoitella ”piensitaatteihin” ja ”suursitaatteihin”. Kuvasitaatti eroaa näistä laatuensa puolesta.

a. *Piensitaatti*. TekijäL:n mukaan on sallittu lainata ennen julkisuuteen saatetusta kirjoituksesta, puheesta, esitelmästä tai sävellyksestä ”yksityisiä kohtia tai vähäisiä osia” (*m.l. 17 § 1 k*).

Lainkohdassa käytetty sana ”lainata” ilmaisee siteerauksen edellämäinitun tarkoituksen olla apuna uuden henkisen tuotteen luomisessa. Lainvalmistelukunnan ehdotuksessa tämä näkökohta oli, Saksan tekijälain esikuvaa ilmeisesti hyväksikäyttäen, tuotu selvästi ilmi; vain omaperäisessä kirjallisessa tuotteessa oli oleva sallittua esittää yksityisiä kohtia tai vähäisempiä osia ennen ilmestyneestä kirjoituksesta tahi julkisesti esitetystä esitelmästä tai puheesta.¹ Sama ajatus ilmaisihe jo KirjTaitA:ssa; laittomana jäljentämisenä ei pidetty sitä, että teoksiin, joilla oli suurempi laveus ja itsenäinen tarkoitus, lainattiin lyhyehköjä otteita suuremmista teoksista.²

Jotta siteeraus olisi luvallista, tulee TekijäL:nkin mukaan teoksen, jossa siteeraus tapahtuu, olla omaperäinen teos.³ Oma-peräisyyden pitää ilmetä ulkonaisessa tai sisäisessä muodossa, ei ainoastaan teoksen eri osien kokoonpanossa. Eri kirjailijoitte teoksista koottujen kappaleiden kerääminen ”Valittuja runoja” tms. käsittäväksi teokseksi ei ole luvallista siteerausta, vaan jälkipainantaa, jota eivät lähdeviittaukset tee luvalliseksi.⁴

¹ *Lvk* 12 § 1 k.

² KirjTaitA 9 § b k.

³ Teoksen, jossa siteeraus tapahtuu, ei tarvitse olla kirjallinen, riittää, että se on tekijänoikeudellisesti suojattu. Esim. elokuvaan on lupa lainata yksityisiä kohtia jostakin runosta. Vrt. *Poirier* s. 29.

⁴ Tällainen ns. antologiavapaus on rajattomasti sallittu vain teoksista, joiden suoja-aika on kulunut umpeen. Vrt. *Lissbauer* s. 260; v. *Konow* s. 68. Jumalanpalvelusta ja alkeisopetusta varten laadituista antologioista ks. jälj. s. 209.

Sen sijaan on yhdentekevää, mitä sisällystä teos, johon sitaatteja on otettu, on, arvosteleva, tieteellinen, kaunokirjallinen, poliittinen, teknillinen tms. Sanomalehdessäkin tapahtunut siteeraus on omaperäisessä artikkelissa luvallista, mutta uutisena sitaattia ei saa julkaista sillä perusteella, että sanomalehti kokoomateoksena on omaperäinen henkinen tuote.¹

Onko siteeraajan teos omaperäinen, vai ainoastaan toisen henkilön henkisen työn plagioimista, on yksittäistapauksen mukaan harkittava. Yhtenä, joskaan ei aina ratkaisevana seikkana voidaan pitää sitä laajuutta, missä sitaatit ovat siteeraajan omaan osuuteen teoksessa verrattuina. Jos sitaatit ovat monilukuisia ja labeita verrattuna muuhun tekstiin, on se olettamus lähellä, että ne ovat pääasia, ja muu teksti vain "viikunanlehti", jolla tekijänoikeuden loukkauksen alastomuus on tahdottu peittää.^{2, 3}

b. *Suursitaatti*. TekijäL:n mukaan on lupa lainata myös suurempia otteita l. "osia" puheesta, esitelmästä, kirjoituksesta ja sävellyksestä sekä muistakin henkisistä tuotteista, kun se tapahtuu arvostelevassa tai tieteellisessä tarkoituksessa (m.l. 17 § 2 k). Laissa mainitaan ainoastaan teoksen "osan" lainaaminen "yksityisen kohdan ja vähäisen osan" vastakohtana, ja lainkohdan sanamuodosta voitaisiin siis päätellä, ettei teosta olisi lupa lainata kokonaisuudessaan, oli se miten lyhyt tahansa. Tämä ei saata olla lain tarkoitus, vaan täytyy olettaa, että TekijäL tässä, kuten eräissä muissakin suhteissa, on lakiteknilisesti

¹ *Jacobsen* s. 177. Vain TekijäL 3 § 2 k:ssa mainituissa julkisissa tilaisuuksissa pidetyt puheet, esitelmät, lausunnot ja muut vapaat teokset on lupa julkaista uutisina.

² *Knoph* s. 125.

³ Ainoastaan moraalisesti, ei tekijänoikeudellisesti tuomittavaa plagiaattia on toiselta saadun idean esittäminen omana. *Seiller* s. 141. Ks. myös *Kohler* m.t.s. 463: Perätön väite, että on tietyn ajatuksen löytäjä, on tosin todellisen löytäjän persoonallisuuden loukkaus, mutta loukatulta puuttuu oikeusvaade, koska tuollaisen väitteen perättömyyden todistaminen on tieteen, eikä tuomioistuimen tehtävä; enää ei voida menetellä, niin kuin aikoinaan, jolloin tuomioistuin ratkaisi jopa, mitä Italian joista oli pidettävä Rubiconina. Vrt. v. *Hentig* s. 56.

huolittelematon. Jo Kirj.TaitA:ssa sallittiin pienempien kirjoitusten, runoelmien tai soittokappaleiden lainaaminen sellaisenaan ("näytekappaleina")¹, ja lainvalmistelukunnan ehdotuksessa esitettiin, että omaperäiseen tieteelliseen teokseen saatiin ottaa "yksityisiä, vähäisempiä ilmestyneitä kirjoitelmia tai yksityisiä ilmestyneitä runoja".² Siteerattavassa runossa saattaa olla ainoastaan yksi säkeistö. Jonkin teoksen resensio voi samoin olla niin lyhyt, että osan lainaaminen siitä olisi mahdotonta. Tilapäispuheet pidetään monesti siksi suppeina, että typistettyinä lainaaminen antaisi niistä väärän kuvan. Kun vielä otetaan huomioon, että TekijäL 17 § 5 a kohdankin mukaan vähäinen teos voidaan siinä mainittuun teokseen lainata kokonaisuudessaan, on sanamuodon vastainen tulkinta, koska sanamuodon mukainen tulkinta johtaisi absurdisuuteen, katsottava oikeutetuksi.³

Suursitaatti eroaa piensitaatista vielä siinä, että siteerauksen tarkoitus on tungettu ahtaisiin puitteisiin; ainoastaan arvostelevassa tai tieteellisessä mielessä on sallittu lainata suurehkoja osia teoksista tai vähäisiä teoksia kokonaan, kun taas yksityisiä osia ja vähäisiä osia teoksesta saadaan siteerata esim. kaunokirjallisissa teoksissa (piensitaatti). Mainittu erotus on huomiotava myös sanomalehdissä ja muissa kokoomateoksissa. Suursitaatti on luvallinen ainoastaan, jos sitaattia sanotunlaiseen teokseen otetussa kirjoituksessa käytetään arvostelevaan tai tieteelliseen tarkoitukseen. Vain puheista ja esitelmistä saadaan lainata suurempiakin osia artikkeleihin, joilla ei ole mainittua tarkoitusta.

TekijäL 17 § 1 ja 2 k:n mukaan ei siteeraus ole sallittu vain julkaistuista, vaan myös muulla tavalla, esim. julkisesti esittämällä julkisuuteen saatetuista teoksista. Säännökset poikkeavat tässä suhteessa useiden muiden maiden, mm. Tanskan lain vas-

¹ Kirj.TaitA 9 § b k.

² *Lvk* 12 § 2 k. Vrt. *Kohler* m.t.s. 189 "die Uebernahme vollständiger abgeschlossener kleiner Schrift- oder Tonwerke."

³ Samoin *Knoph* s. 125 alav. 1.

taavista säännöksistä ja ovat huonosti harkittuja. Se joka pitää puheen tai luennon vapaasti, ei aina kiinnitä huomiota sen ulko-naiseen huollitteluun, ja niiden siteerausvapaus ei siitä syystä ole paikallaan.¹

c. *Kuvasitaatti*. Arvostelevassa tai tieteellisessä tarkoitukses-sa julkaistuissa teoksissa voidaan kuvata taide- tai rakennustaiteellisia teoksia, kun se tapahtuu tekstin selittämiseksi ja sen yhteydessä (*TekijäL 17 § 2 k. 2 lause*). Kuvasitaatin luvallisuus on siis riippuva kahdesta edellytyksestä. Paitsi sitä, ettei taide- ja rakennustaiteellisia teoksia saa kuvata esim. taloudellisessa, vaan ainoastaan arvostelevassa tai tieteellisessä tarkoituksessa, on niitä lupa tässäkin mielessä julkaistuissa teoksissa kuvata vain tekstin selittämiseksi ja sen yhteydessä. Sanomalehtiin ja luetteloihin saadaan siis ilman tekijän suostumusta ottaa kuvia esim. taidenäyttelyissä esilläolevista tai -olleista taideteoksista vain mainituin edellytyksin.^{2, 3}

2. *Runoteoksen lainaaminen sävellyksen tekstiksi ja konserttiohjelmiin*. Sävellyksen tekstiksi ja konserttiohjelmiin on sallittu painattaa tai muutoin monistaa vähäisiä ennen julkaistun runoteoksen osia tai ennen julkaistuja vähäisiä runoja, kun ne julkaistaan muuttamattomina. Niin ikään voidaan sellainen runo esittää yhdessä sävellyksen kanssa (*TekijäL 17 § 6 k*).

Runon lainaaminen sävellyksen tekstiksi sisältää runon *säveltämisvapauden* (*Vertonungsfreiheit*), joka on eräs teoksen muuntelemismuoto. Kohler, joka piti itseään myös runoilijana, vastusti tiukasti säveltämisvapautta,⁴ mutta tämä ei ole milloinkaan, mitä vähäisiin runoihin tulee, ollut yleisemmin kiis-

¹ Jacobsen s. 176.

² TekijänoikKom ehdottaa säädettäväksi, että julkisuuteen saatettujen, saman tekijän yksinäisten taideteoksien toisintaminen on luvallista arvostelevaan tai tieteelliseen esitykseen liittyen, niin myös sellaisen taide-teoksen kuvaaminen sanomalehdessä tai aikakauskirjassa päivän tapahtumaa taiteen alalla selostettaessa (12 § 2 mom, 13 § 2 mom).

³ Julkisissa kokehmissa olevien taideteoksien kuvaamisesta luetteloissa ks. jälj. s. 212.

⁴ Kohler m.t.s. 197 s.

tanalainen.¹ Perusteena on se, että musiikin kieli ei ole niin helposti yleisön tajuttavissa, että sävellysteos voitaisiin täysin ymmärtää ilman johdattavaa tekstiä.² Suurempien sävellysteosten, sellaisten kuin oopperan, operetin, oratorion tms. tekstin säveltäminen, jotka luonteensa mukaisesti on tarkoitettukin sävellettäväksi, on ilman tekstin tekijän suostumusta tapahtuneena katsottava luvattomaksi muuntelemiseksi.³ Kummassakin tapauksessa teos on toisinnettava muuttamattomana. Kirjailijan oikeus tulee loukatuksi myös, jos teoksen olemus sävellyksen kautta tulee turmelluksi; oratorion tekstiä ei ole lupa säveltää jitterbugin tai foxtrotin tanssimista varten, vaikka lupa säveltämiseen yleensä olisikin annettu.

Kun laissa säädetään, että runon osa tai vähäinen runo saadaan painattaa sävellyksen tekstiksi, merkitsee se sitä, ettei runoa ole lupa ottaa sävellysteokseen laajemmalti, ei siis runosta useampia säkeistöjä kuin sävellys käsittää. Säveltäjä ei ole velvollinen maksamaan runoilijalle palkkiota runon käyttämisestä, ja runoilija on turvaton sitäkin vastaan, että runo esitetään julkisesti sävellyksen kanssa.^{4, 5} Kun "suursitaatti" riippuu runoilijan suostumuksesta, voi oopperan tms. kirjoittaja säveltämisen ehdoksi asettaa palkkion maksamisen.

Runoteoksen painattamista ja monistamista konserttiohjelman tekstiksi nimitetään *ohjelmavapaudeksi* (*Programmfrei-*

¹ Myös ennen julkaisemattoman runon säveltämisvapaus tunnustetaan toisinaan oikeutetuksi. TekijäL rajoittaa sen kuitenkin koskemaan vain julkaistuja runoja. Itävallan lain mukaan tekijä voi teoksen ilmestyessä kieltää sen säveltämisen. *Mitteis* s. 115. Samalla kannalla on Neuvostoliiton laki. *Röthlisberger* s. 227.

² *Norjan ehdotus* s. 59.

³ *Mitteis* m.s.; *Lissbauer* s. 262; *Ask* s. 52.

⁴ Esittämisvapaus johtuu jo TekijäL 9 § 3 k:sta. *Nybergh* JFT 1937 s. 153. Vrt. v. *Konow* s. 60. Norjan tekijälain mukaan runon tekijä saa kolmanneksen esittämispalkkiossa.

⁵ TekijänoikKom ehdottaa säädettäväksi, että julkaistu pienehkö runo tai runon osa saadaan ottaa sävellysteoksen tekstinä konserttiohjelman, jollei sitä ole runoa julkaistaessa kielletty; tekijällä on oikeus korvaukseen (16 §).

heit).¹ Sekin on luvallista ainoastaan julkaistun runoteoksen osaan tai vähäiseen runoon kokonaisuudessaan. Oopperan tekstiä ei voida koko laajuudessaan tai lukuisia sitaattejakaan siitä ottaa ohjelman tekstiksi; sen vuoksi on oopperaesityksissä ohjelman ohessa oopperan tekstikirja lunastettava erikseen.² Konsertilla lienee ymmärrettävä vain "elävän musiikin" esitystä; äänilevy- tai radiokonsertteja varten ei ohjelmavapautta ole.³ Ohjelmia on lupa levittää ainoastaan konserteissa.

3. Henkisten tuotteiden lainaaminen ensyklopedisiin kokoomateoksiin. TekijäL:ssä säädetään, että hakusanoittain tai muulla tavalla toimitettujen ensyklopedisten kokooma-(kokoelma) teosten erikoisartikkeleissa on oikeus muuntelemalla käyttää ennen julkaistuja teoksia sekä niihin ottaa muualla julkaistuja kuvia ja piirustuksia (m.l. 17 § 4 k). Tämä Suomen oikeudelle ominainen lainausoikeus, jota ei ollut lainvalmistelukunnan eikä hallituksen esityksen esikuvana käytetyssä Norjan ehdotuksessa, tulee kysymykseen vain sellaisissa kokoomateoksissa, joissa tekijäin erilliset työt ("erikoisartikkelit") muodostavat, niin kun on laita ensyklopedisissä teoksissa, kokonaisesityksen inhimillisestä tietämyksestä yleensä (tietosanakirja) tai jostakin sen alasta (lakiasiaien käsikirja). Kun avustusten ottaminen kokoomateoksiin yleensä riippuu avustajain suostumuksesta, voi ensyklopedisen kokoomateoksen toimittaja käyttää toisten teoksia hyväksensä heiltä lupaa kysymättä. Lainausoikeus on kohtuuttoman avarakin; toimittaja saa rajoituksitta myös muunnella lainattuja teoksia ensyklopediseen tarkoitukseen. Tässä suhteessa puheenaoleva lainausoikeus eroaa antologiava-
raudesta, mikäli tämä on sallittu.^{4, 5}

¹ *Mitteis* m.s.; *Lissbauer* s. 263.

² *Droit d'auteur* 1945 ss. 17, 52.

³ Vrt. *Mitteis* s. 115 s, mutta myös *Lissbauer* m.s.

⁴ Lainkohdan sanamuodosta voisi tosin saada sen käsityksen, ettei teokseen voitaisi ottaa erikoisartikkeleja vain jäljentämällä, mutta niin ei lainkohtaa tietenkään voida lukea; jäljentäminen loukkaa tekijän oikeutta vähemmän kuin muunteleminen.

⁵ TekijänoikeusKom:n ehdotukseen ei ole otettu puheenaolevaa TekijäL:n

4. Jumalanpalvelusta ja alkeisopetusta varten tunnustettu antologiavapaus. TekijäL:n mukaan on lupa useiden tekijäin kirjoituksista tehtyyn kokoelmaan, joka on tarkoitettu käytettäväksi jumalanpalveluksessa tai kouluissa tahi muutoin alkeisopetuksessa, musiikkikouluja lukuunottamatta,

a) ottaa pieniä kappaleita tai osia aikaisemmin julkaistuista kirjoituksista tai sävellysteoksista taikka, milloin teoksen laajuus on vähäinen, koko teos; tällöin saa käyttää muutettua oikeinkirjoitusta sekä tehdä pieniä kielellisiä muutoksia, jos tämä voi tapahtua kirjoitusta silti oleellisesti muuttamatta; niin myös kääntää kirjallinen teos toiselle kielelle sekä sovittaa sävellysteos yhtä tai useampaa soitinta varten tahi yksi- tai moniäänisesti laulettavaksi; ja

b) kuvata taideteoksia, mikäli tämä tapahtuu tekstin selittämiseksi ja sen yhteydessä (m.l. 17 § 5 k. 1 mom.).

Puheenaolevilla säännöksillä on vahva sosiaalinen väri. Jo KirjTaitA:ssa oli säädetty, että vähäisempiä kirjallisia tuotteita tai otteita kirjallisista tuotteista tahi soittokappaleista taikka piirustuksia tai kuvauksia voitiin lainata koulukirjoihin, käsikirjoihin, laulukirjoihin ja muihin opetusta, hengenlennystä tai hartauden harjoitusta taikka jotakin erityistä kirjallista tarkoitusta varten toimitettuihin kokoelmiin ja mukaelmiin.¹ Lainvalmistelukunta ei tahtonut ehdotuksessa mennä näin pitkälle. Lainausoikeus "erityistä kirjallista tarkoitusta varten" oli jätettävä pois, ja rajoitukset muutoinkin supistettava niin paljon kuin yleisen edun kannalta oli mahdollista. Jumalanpalvelusta ja opetusta varten valmistetut kokoomateokset olivat yhteiskunnan henkisen tarpeen kannalta välttämättömiä. Niin ikään oli hyödyllistä, että koulunuoriso sai tutustua etevien kirjailijoiden uusimpiin teoksiin, ja se kävi kouluopetuksessa yleensä päinsä vain erityistä, useampien tekijäin valittuja tuot-

säännöstä, jonka soveltuvaisuus UBS:n säännöksiin on vähintään kyseenalainen ja ulottaminen Bernin konventioon liittyneiden maiden kansalaisten muualla kuin Suomessa ilmestyneisiin teoksiin siis epäiltävää.

¹ KirjTaitA 9 § c k.

teita sisältävää lukukirjaa käyttäen. Ruotsin kirjailijalain esikuvan mukaisesti oli lainausoikeus kuitenkin mainituissa tapauksissa rajoitettava niin, ettei alkeisopetuksessa käytettäväksi aiottuun kokoelmaan olisi saatava ottaa saman tekijän kirjoituksista enempää kuin että se vastasi yhtä painoarkkia.¹

TekijäL:ssä on omaksuttu lainvalmistelukunnan ahtaampi kanta, lainauksen laajuutta kuitenkin painoarkkiin rajoittamatta. "Erityistä kirjallista tarkoitusta varten" ei ole lupa julkaista kokoomateosta. Ts. sanoen yleistä "krestomatia ja antologiavapautta" ei ole; aikaisemmin niin tavallisia syntymäpäiväkalenterejakaan, joissa jokaisen päivän kohdalle oli painettu muista teoksista lainattu runo, ei enää saa julkaista ilman runojen tekijäin suostumusta.² Antologioiden julkaiseminen on luvallista vain jumalanpalvelusta ja alkeisopetusta varten (virsi-, rukous- ja koululaulukirjat, itseopiskelua varten tarpeelliset alkeiskirjat jne);³ taideteoksia saadaan teoksiin ottaa ainoastaan tekstin selittämiseksi ja sen yhteydessä. Säveltäjät ovat vielä sikäli erikoisasemassa, ettei musiikkikouluissa tapahtuvaa opetustakaan varten ole antologiavapautta, siitä puhumattakaan, että yleisten laulukirjojen, iskelmäkokoelmien tms. painattaminen ja levittäminen olisi ilman säveltäjäin suostumusta luvallista.⁴

Sen seikan, onko teos tarkoitettu käytettäväksi jumalanpalvelusta tai alkeisopetusta varten, täytyy käydä ilmi teoksen sisällyksestä ja kirjoituksien valinnasta; se näkökohta, että teoksen toimittaja on kansilehdellä tai muutoin ilmoittanut sen aiotun

¹ *Lvk* s. 35. Vastaavia "pedanttisia" ja "primitiivejä" (*Schöndorf* s. 204) säännöksiä on eräiden muidenkin maiden kuin Ruotsin tekijäläeissa.

² Saksan tekijäläeissa myönnetään tällainen antologiavapaus tekijän kuoleman jälkeen. *Allfeld* m.t.s. 231. — Antologiat ja krestomatiat identifioidaan usein. Tavallisesti edellisillä kuitenkin ymmärretään etenkin runovalikoimia; krestomatiat käsittävät etupäässä proosakappaleita. *Schöndorf* s. 218.

³ Lainaus ei ole sallittua esim. yliopisto- tai jatko-opetuksessa, yleisissä kirjeopistoissa tai erikoiskursseilla yms. käytettäviin teoksiin nähden. *Suomen Kustannusyhdistyksen lausunto* s. 11.

⁴ *Hellwag* s. 45 s; *Elster*, Theaterrecht s. 158 ss.

käytettäväksi mainittuihin tarkoituksiin, ei ole ratkaiseva.¹ Lainausvapauden ehtona on, että on kulunut 5 v. teokseen otettujen henkisten tuotteiden ilmestymisestä ja että niiden tekijöille maksetaan kohtuullinen palkkio (*TekijäL* 17 § 5 k. 2 mom).²

5. Mallipiirustuksien lainaus rakennusteoksen rakentamista ja taidetyöteoksen valmistamista varten. Rakennustaiteellisen teoksen rakentaminen rakennusteoksen ja taidetyön valmistaminen taidetyöteoksen tai niiden piirustusten tahi mallien mukaan luetaan teoksen jäljentämiseksi, johon voidaan ryhtyä vain tekijän suostumuksella (*TekijäL* 6 § 3 k; 4 § 2 k). Tätä tekijän yksinoikeutta on rajoitettu säännöksellä, että julkaistun mallipiirustuksia sisältävän teoksen mukaan on lupa rakentaa rakennusteos tai valmistaa taidetyöteos, jollei tekijä ole julkaisussa pidättänyt itselleen siihen yksinoikeutta (*m.l.* 17 § 8 k).

5. Julkisesti esilläolevien taide- ja rakennusteoksien kuvaamisvapaus. Taide- ja rakennusteoksien kuvaaminen on samoin katsottava teoksen jäljentämiseksi (*TekijäL* 6 § 1 k), johon tekijällä on yksinoikeus. Tästä säännöstä on, niin kuin edellä on esitetty, poikkeuksia sikäli, että kuvaaminen on sallittu arvostelevassa tai tieteellisessä tarkoituksessa sekä jumalanpalvelusta ja alkeisopetusta varten julkaistussa teoksessa tekstin selittämiseksi ja sen yhteydessä, jota paitsi ensyklopedisiin teoksiin on lupa ottaa muualla julkaistuja kuvia ja piirustuksia (*TekijäL* 17 § 2 k. 2 mom, 5 ja 4 k). Jos taideteokset on luovutettu julkiseen kokoelmaan, ulottuu tekijänoikeuden rajoitus vielä laajemmalle. TekijäL:ssä säädetään, että on sallittu:

¹ *Lvk* m.s; *Allfeld* m.s; *Schöndorf* s. 118.

² TekijänoikKom ehdottaa säädettäväksi, että jumalanpalveluksessa tai kouluopetuksessa käytettäväksi tarkoitettuun kokoomateokseen saataisiin ottaa vähäisiä osia kirjallisesta tai sävellysteoksesta tai vähäinen teos kokonaisuudessaan, mikäli 5 v. on kulunut teoksen julkaisemisesta. Tekstiin liittyen olisi lupa siihen ottaa myös taideteos, jos 5 v. on kulunut sen julkisuuteen saattamisesta. Kouluopetuksessa käytettäväksi valmistettua teosta ei voitaisi ottaa sellaisessa tarkoituksessa tehtyyn kokoomateokseen. Tekijällä olisi oikeus korvaukseen (14 §).

a) kuvata luetteloissa taideteoksia, jotka ovat julkisissa koelmissa; ja

b) opetusta varten valokuvaamalla jäljentää ja monistaa taideteos, joka kuuluu julkiseen kokoelmaan (m.l. 18 § 1, 2 k).

Julkisen kokoelman oppaaksi voidaan niin muodoin luetteloissa kuvata ja opetusta varten muissakin teoksissa valokuvaamalla — ei taidekeinoin — jäljentää ja monistaa sanotuissa kokoelmissa oleva taideteos.¹ Tällaisten teosten vapaa kuvaaminen tai valokuvaaminen esim. sanomalehdissä tai myyntiä varten, ei ole ilman tekijän suostumusta luvallista.^{2, 3} Toiselta puolen ei opetuksessa mainitussa lainkohdassa tarkoiteta ainoastaan alkeisopetusta.

Julkiseksi ei kokoelmaa ole katsottava ainoastaan silloin, kun se kuuluu valtiolle tai muulle julkisoikeudelliselle oikeushenkilölle ja on avoinna yleisölle, vaan samalla edellytyksellä yksityisen henkilön ja yksityisoikeudellisen säätiön kokoelmaa.

Vielä on säädetty, että teos, joka pysyvästi sijaitsee tiellä, kadulla, torilla tai muulla julkisella paikalla tahi sen ääressä, voidaan piirustamalla tai muulla piirtotaiteen menetelmällä, maalaamalla tai valokuvaamalla jäljentää tai monistaa, kuitenkin niin, että rakennuksesta, joka ei ole julkinen, saadaan kuvata

¹ Ruotsin taiteilijalaki menee puheena olevassa suhteessa pitemmälle. Sen 10 §:ssä on säädetty, kun ensin on sanottu, ettei omistusoikeuden luovuttaminen taideteokseen käsitä tekijänoikeuden siirtoa, että jos tällainen teos on luovutettu valtiolle tai kunnalle, luovutus käsittää myös oikeuden sen jäljentämiseen valokuvaamalla, siis riippumatta siitä, onko teos sijoitettu julkiseen kokoelmaan tai ei. Lainvalmistelukunta ehdotti v. 1905 vastaavaa poikkeusta Suomenkin lakiin taideteoksen suhteen, joka oli luovutettu valtiolle tai yleiseen kokoelmaan. *Lvk ehd. 1905 s. 6.*

² Taidekauppias ei ole oikeutettu taidenäyttelyänsä varten julkaisemaan kuvitettua luetteloja. *Lissbauer s. 273; Torben Lund, Billedkunsten s. 209.* — Tekijänoikeuskomitean ehdotuksen mukaan saataisiin kokoelmaan kuuluvia tai näytteille asetettavia tahi myytävänä olevia taideteoksia kuvata luettelossa taikka näyttelyä tai myyntiä koskevassa ilmoituksessa (22 §).

³ Taideteoksen jäljentämisestä ja jäljennyttämisestä henkilökohtaista tai yksityistä tarvetta varten ks. ed. s. 178.

vain ulkopuoli (fasaadi) (m.l. 18 § 3 k). Taide- ja rakennusteokset ovat tällöin tiettyssä mielessä tulleet kansakunnan yhteisiksi. Ne ovat sulautuneet katukuvaan; paikkakunnan ulkonainen fysiologia on niiden kautta muuttunut. Sen vuoksi ei taideteoksen tekijälle ole myönnetty yksinoikeutta toisintaa maisemakuvaa, jonka osaksi taideteos on julkisen sijoituksensa johdosta muodostunut. Tähän maisemakuvaan kuuluu myös rakennuksen fasaadi, olipa rakennus yksityinen tai julkinen. Sisäpuolen kuvaamiseen, esim. freskon jäljentämiseen, ei tällä perusteella ole oikeutta. Se on kuitenkin sallittu julkisiin rakennuksiin nähden. Tällaisella rakennuksella on ymmärrettävä valtion tai muun julkisoikeudellisen oikeushenkilön omistamaa rakennusta, johon yleisöllä on vapaa pääsy. Tiellä julkisena paikkana on käsitettävä tietä sen tekijänoikeudellisessa, ei tieoikeudellisessa mielessä; yksityinenkin tie, jonka varrella rakennus sijaitsee, saattaa olla julkinen paikka.¹ Veistokuvaa ei saa julkiseltakaan paikalta jäljentää vapaakuvaaisesti (plastillisesti), vaan ainoastaan piirtotaiteen menetelmin, maalaamalla tai valokuvaamalla (postikortit yms).^{2, 3}

21 §.

LAINAUS AIKAKAUTISESTA JULKAISUSTA TOISEEN.

Sanomalehdistön etua silmälläpitäen ja jotta yleisö mahdollisimman laajalti ja nopeasti saisi tiedon poliittisista ja muista päivän tapahtumista, eri maiden tekijälainsäädännössä on erityisesti säännöstetty sanomalehtien ja aikakauskirjojen, s.o. aikakautisten julkaisujen oikeus lainata kirjoituksia toisista sa-

¹ *Schlittgen s. 102.*

² *Schlittgen m.s; Lissbauer s. 274.*

³ Tekijänoikeuskomitea ehdottaa, että taideteos saataisiin kuvata, jos se on pysyvästi asetettu julkiselle paikalle tai sen viereen; milloin taideteos muodostaa pääaiheen, on tekijällä kuitenkin oikeus korvaukseen. Rakennuksen julkisivu saataisiin kuvata vapaasti (22 §).

manlaisista julkaisuista. TekijäL:ssä säädetään, että lähteen ilmoittamisen velvollisuudella on luvallista sanomalehdestä tai aikakauskirjasta sanomalehteen tai aikakauskirjaan jäljentää ja monistaa alkuperäisenä tai käännöksenä kirjoitus, joka koskee valtiollisia, taloudellisia tai uskonnollisia päivänkysymyksiä, ellei sen jäljentäminen tai monistaminen ole nimenomaan kielletty (*m.l. 17 § 3 k*).¹

Puheenaoleva lainkohta lisättiin lakiin 31/1 1930 tehdyllä muutoksella. Sitä ennen oli kaikilla sanomalehdissä ja aikakauskirjoissa julkaistuilla kirjoituksilla täysi oikeussuoja, päivän uutisia ja muita TekijäL 3 § 3 k:n mukaan suojan ulkopuolella olevia sanomalehtitiedoituksia lukuun ottamatta. Näin laaja suoja, niin helppo kuin se olikin myöntää kotimaan sanomalehdille ja aikakauskirjoille, tuotti ulkomaisille aikakautisille julkaisuille myönnettynä, mikä oli tapahtuva, kun Suomi yhtyi Bernin sopimukseen, melkoisia hankaluuksia kotimaiselle sanomalehdistölle. Ennen kuin ennätettiin saada lupa ulkomaan sanomalehdessä olleen kirjoituksen julkaisemiseen Suomessa, sen nykytärkeys saattoi jo olla mennyt ohitse. Sen vuoksi Suomi, yhtyessään v. 1928 mainittuun sopimukseen sen Berliinin konferenssissa uusitussa muodossa, teki, niin kuin eräät muutkin maat olivat aikaisemmin tehneet, puheena olevalta kohdalta varauksen, liittyen siinä Pariisin konferenssissa muutetun sopimuksen aikakautisia julkaisuja koskevaan artiklaan. Sitä silmällä pitäen 24/2 1928 annetussa asetuksessa oli säädetty, mi-

¹ Bernin konventio v. 1886 salli kirjoitusten lainauksen toisen liittomaan sanomalehdestä tai aikakauskirjasta, olivat kirjoitukset mitä laatua tahansa, mikäli tekijä ei ollut kieltänyt niiden jälkipainattamista, kuitenkin niin, ettei poliittisten artikkelien ja päivän uutisten lainausta ollut lupa kieltää. Pariisin konferenssissa kiellettiin jatkoromaanien ja novellien lainaus ilman tekijän suostumusta; muita kirjoituksia oli lupa lainata, mutta lähde oli ilmoitettava. Berliinin konferenssissa suoja ulotettiin koskemaan kaikkia kirjallisia, tieteellisiä ja taiteellisia kirjoituksia. Rooman konferenssissa pysytettiin tämä suoja ja toisintamisvapaus myönnettiin vain taloudellisia, valtiollisia ja uskonnollisia päivän kysymyksiä koskeville kirjoituksille, jollei tekijä ollut pidättänyt oikeutta niihin. Päivän uutiset jäivät edelleen suojan ulkopuolelle. *Raestad* s. 132 s.

käli koski Suomen suhdetta muihin liittomaihin, että lähteen ilmoittamisen velvollisuudella oli luvallista sanomalehdestä tai aikakauskirjasta sanomalehteen tai aikakauskirjaan jäljentää ja monistaa päivän kysymyksiä koskeva kirjoitus, jollei sen jäljentäminen ja monistaminen ollut kielletty. Sen johdosta, että Bern-Berliinin sopimusta oli Rooman konferenssissa muutettu säännöksellä, joka oli tuleva kansainväliseksi ohjeeksi, ja kun oli luonnollista, että siinä säädettyä periaatetta noudatettiin kotimaisiin teoksiin nähden, ehdotettiin hallituksen v. 1929 toisille valtiopäiville annetussa esityksessä, että TekijäL:än otettaisiin edellä mainittu uusi 17 § 3 k, joka vastasi sitä, mitä Rooman konferenssissa oli sovittu.¹ Eduskunta hyväksyi esityksen muuttamatta.

Lainkohdasta käy ilmi, että muut kuin valtiollisia, taloudellisia tai uskonnollisia päivänkysymyksiä koskevat kirjoitukset nauttivat ehdotonta lain suojausta, mikäli ei selostus- ja siteerausvapaudesta muuta johdu. Kaunokirjallisia kirjoituksia esim. ei siis ole lupa lainata aikakautisesta julkaisusta toiseen ilman tekijän suostumusta eikä niiden lainausta ole tarpeen kirjoituksessa erityisesti kieltää.

Sanomalehtien ja aikakauskirjojen käyttämässä ainehistossa on niin muodoin erotettava kolmea lajia teoksia, ehdottomasti suojatut, ehdollisesti suojatut ja suojausta vailla olevat.

1. *Ehdottomasti suojatut kirjoitukset.* Tieteellisten, taiteellisten tai kaunokirjallisten kirjoitusten lainaus sanomalehdestä tai aikakauskirjasta toiseen on ehdottomasti, s.o. siitä riippumatta, onko tekijä niiden jäljentämiseen ja monistamiseen pidättänyt yksinoikeuden tai ei, kielletty. Jatkoromaanien, novellien, tieteellisten, teknillisten tai ajanviete- ja muiden sellaisten kirjoitusten lainaukseen vaaditaan tekijän suostumus, paitsi milloin jäljentäminen ja monistaminen on yleisesti, s.o. kaikille sallittu. Sama koskee päivän kysymyksiä käsitteleviä artikkeleja, jos niiden teema ei ole valtiollinen, taloudellinen tai uskon-

¹ *Hall.esit. N:o 12 v. 1929 II vp. s. 1 s.* Tekijänoikeuskom:n ehdotus sisältää vastaavan säännöksen (13 § 1 mom).

nollinen. Urheilu-, teatteri-, konsertti- tai kirjamarkkinakatsaukset esim. ovat sanotusta syystä ehdottomasti suojattuja; niitä saa vain selostaa tai lain mukaan siteerata. Kaikilla koskeltua laatua olevilla kirjoituksilla on katsottava olevan pysyvämpi arvo kuin valtiollisia, taloudellisia tai uskonnollisia päivän kysymyksiä käsittelevillä artikkeleilla; ne julkaistaan monesti muuallakin kuin sanomalehdissä tai aikakauskirjoissa. Siitä syystä ei ole ollut aihetta mainittuihin julkaisuihin nähden tehdä rajoitusta tekijänoikeuteen. Milloin valtiollista, taloudellista tai uskonnollista teemaa käsittelevä kirjoitus "kyntää syvältä", esim. tieteelliseltä pohjalta eikä siis ole luettava päivän kysymykseksi, saattaa myös se mainitusta syystä kuulua ehdottomasti suojattuihin kirjoituksiin.

2. *Ehdollisesti suojatut kirjoitukset.* Näitä ovat kirjoitukset, jotka TekijäL 17 § 3 k:n edellä kosketellussa säännöksessä mainitaan. Valtiollisia, taloudellisia tai uskonnollisia päivänkysymyksiä koskevia kirjoituksia saadaan lainata vapaasti, jolle niiden jälkipainanta ole kielletty. Valtiollisia ovat artikkelit, joissa helposti tajuttavassa muodossa selvitetään yleisölle ulkoi- tai sisäpoliittisten päivän tapahtumien valtiollista merkitystä, olipa sitten kysymys valtioiden välisistä suhteista, hallituksen, eduskunnan, kunnallisten, kirkollisten tai sotilasviranomaisten päätöksistä jne. Taloudellisten päivänkysymysten asteikko on vielä laajempi, käsittäen yhteiskunnan kaikki taloudelliset puolet, maatalouden, teollisuuden, kalastuksen, kaupan, pörssi- ja pankkiliikkeen, kuljetuslaitoksen yms.¹ Uskonnollisia päivänkysymyksiä ovat mm. kunkin sunnuntain saarnatekstin selitykset tai kirkollisten juhlapäivien johdosta julkaistut uskonnolliset artikkelit. Raja eri päivänkysymysten välillä ei ymmärrettävästi saata olla muuta kuin epämääräinen, ja ratkaisun tekeminen siitä, onko lainausta pidättävä luvallisena vai ei, vaatii hyvää arvostelukykyä. Ohjetta ei voi saada kirjoituksen sijoituksesta sanomalehdessä tai aikakauskirjassa; onko kirjoitus pää- lns. johtava artikkeli tai julkaistu "maatalous"-, "kaupallisessa" tai

¹ *Jacobsen* s. 190.

sunnuntailukemisen osastossa tai liitteessä taikka lisälehdissä ("sähkösanomissa") tai onko se joutunut ilmoitusten joukkoon, on tietenkin asiaan vaikuttamatonta.¹ Puheena olevien kirjoitusten kategoriaan on luettava myös sanomalehden ulkomaisen kirjeenvaihtajan poliittinen, artikkelien muodossa esiintyvä reportaasi.

Kiellon lainausta vastaan tulee olla nimenomainen; kirjoituksen varustaminen nimimerkillä ei riitä, vaan on kielto ilmaistava esim. sanoilla "jälkipainanta kielletty", "kaikki oikeudet pidätetään", "copyright" tms. tahi niiden yleisesti ymmärretyillä lyhennyksillä ja liitettävä kirjoitukseen, jota kielto koskee.² TekijäL:n puheena olevassa säännöksessä oleva tätä koskeva määräys ei tule täytetyksi sillä, että sanomalehden tai aikakauskirjan numeron alkuun painetaan yleinen kielto, esim. muodossa "oikeus kaikkiin tässä numerossa oleviin artikkeleihin pidätetään". Jos kirjoitus julkaistaan useammassa osassa, on kielto otettava kuhunkin niistä.³

Mitä tulee lähteen ilmoittamisvelvollisuuteen,⁴ on lainauksessa mainittava sekä sanomalehti tai aikakauskirja joko täydellä nimellä tai tavanomaisesti lyhennettynä ("HS", "US", "Hbl", "Sos. dem." jne), ja jos kirjoitus on varustettu kirjoittajan nimellä tai nimimerkillä, niin ikään hänen nimensä tai nimimerkinsä.

Kysymyksessä olevan lainkohdan mukaan sallitaan ainoastaan lainattavan kirjoituksen "jäljentäminen ja monistaminen". Käytännössä kuitenkin, publistisen kirjailijatoimen ja päivän kysymyksen luonteesta johtuen, kirjoitusta useasti muunnellaan joko lyhentämällä tai sanontoja vaihdellen, ja kirjoittaja, joka ei kiellä kirjoituksen jälkipainantaa, ottaa tämän ja sen kään-

¹ *Allfeld*, Urheberrecht s. 211; *Raestad* m.s.

² Kielto ei ole oikeustoimi, vaan oikeusteko; siitä syystä on vajavaltainenkin tekijän kielto pätevä. *Allfeld* m.t.s. 214.

³ *Jacobsen* s. 191. Vrt. kuit. *Röthlisberger*, Urheberrecht und Zeitungsinhalt s. 32.

⁴ Kun TekijäL 11 §:ssä on yleinen säännös lähteen ilmoittamisvelvollisuudesta, on sen toistaminen 17 § 3 k:ssa ollut tarpeetonta.

tämismahdollisuuden hiljaisesti huomioon.¹ Mutta sellainen kirjoituksen muuntelu, jonka johdosta lukijalle tulee kirjoituksen sisällyksestä väärä käsitys, lankee kirjoittajan suostumuksen ulkopuolelle.²

Luonteenomaista puheena olevalle lainausvapaudelle on, että se koskee ainoastaan lainausta sanomalehdestä tai aikakauskirjasta toiseen sanomalehteen tai aikakauskirjaan. Jos kirjoitus lainataan sanomalehdestä tai aikakauskirjasta esim. kirjaan, sisältää lainaus tekijänoikeuden loukkauksen, mikäli ei lainauksen luvallisuuden puolesta voida vedota TekijäL 2 luvun muihin säännöksiin. Mitä sanomalehdellä tai aikakauskirjalla on ymmärrettävä, on yleisen kielenkäytön mukaan ratkaistava.³

3. *Suojaa vailla olevat kirjoitukset.* Tällaisia ovat päivän uutiset ja muut sanomalehtitiedoitukset. Niitä on käsitelty ns. vapaista teoksista puhuttaessa.⁴ Tässä yhteydessä mainittakoon, että "muut sanomalehtitiedoitukset" ovat ns. "sekalaisia tietoja", jotka ilmaistaan UBS 9 art. 3 k:ssa sanoilla "fait divers, qui ont le caractère de simples informations de presse". Jos "sekalaiset tiedot" ovat uutisiin liittyviä kriittisiä tai humoristisia huomautuksia tai jos uutisia muutoin höystetään anekdooteilla, aforismeilla tai muilla sellaisilla lisäyksillä, ei enää ole kysymys yksinomaan uutisista, joilla on vain tosiasiallisia tapahtumia sisältävän sanomalehtitiedoituksen luonne.⁵ Tällaiset

¹ Vrt. *Nybergh* JFT 1937 s. 156.

² Vrt. *Allfeld* m.t.s. 216; *Jacobsen* s. 92.

³ Sanomalehden ja aikakauskirjan välinen erotus on usein vaikeasti määriteltävissä. Tavallisesti katsotaan sanomalehden palvelevan päivän kulloisiakin tarpeita, aikakauskirjan sisältävän kirjoituksia, joilla on pyyvämpi arvo. Vrt. *Kohler*, *Urheberrecht* s. 192; *Röthlisberger* m.t.s. 29 ss; *Allfeld* m.t.s. 213. Tällä kysymyksellä on, mitä Suomen oikeuteen tulee, vähäkö merkitys, kun TekijäL rinnastaa, toisin kuin esim. Saksan vastaava laki ja UBS (9 art. 2 k.) tekevät, sanomalehden ja aikakauskirjan. Suomen, samoin kuin Ruotsin puolesta ilmoitettiin Rooman konferenssissa suostuttavan UBS:n mainittuun säännökseen sillä edellytyksellä, että sana "sanomalehti" käsitti myös aikakauskirjat. *Raestad* s. 134 s.

⁴ Ks. ed. s. 196.

⁵ *Allfeld* m.t.s. 221, 435.

"sekalaiset tiedot" ja esim. sanomalehtipakinat nauttivat tekijänoikeuden suojaa, joka menee jopa yli sen suojan, mikä TekijäL 17 § 3 k:ssa on myönnetty valtiollisia, taloudellisia tai uskonnollisia päivän kysymyksiä käsitteleville kirjoituksille. Niitä ei ole lupa julkaista ilman tekijän suostumusta eikä niiden suoja ole tekijän asettamasta kiellostä riippuva.¹ Toiselta puolen "puhtaita" uutisia saa TekijäL:n säännöksiin estämättä lainata sanomalehdestä tai aikakauskirjasta muuallekin kuin sanomalehteen tai aikakauskirjaan, esim. kirjoihin, tilapäisjulkaisuihin, levittää radiossa jne.

22 §.

KIELIASUISTEN JA SÄVELLYSTEOSTEN JULKISEN ESITTÄMISEN VAPAAUS.

Sosiaalisista syistä, s.o. valmistakseen laajoille kansankeroksille mahdollisuuden päästä osalliseksi julkaistujen kieliasuisten ja sävellysteosten julkisen esittämisen tuottamasta henkisestä nautinnosta, lainsäätäjä on rajoittanut tekijän yksinoikeutta niihin mainitussa suhteessa. Rajoitukset ovat sanotuissa teosryhmissä eri laajuisia.²

1. *Kieliasuiset teokset.* TekijäL 9 § 4 k:sta johtuu, että julkaistun kirjoituksen, esitelmän tai puheen julkinen, ei-näytelmällinen esittäminen on jokaiselle sallittu. Tässä suhteessa ei

¹ Suojattujen ja suojaa vailla olevien "sekalaisien tietojen" rajamailla ovat haastattelut, yleisön osastoon sanomalehdessä lähetetyt kirjoitukset, oikeudenkäyntiselostukset jms. Tavallisesti ne on luettava sanomalehtitiedoituksiin, mutta toisinkin voi olla laita, jos kirjoitus muodon ja sisällyksen puolesta on "korkeampaa" tyyliä kuin tositahtumien kertominen, esim. kriittistä resensiota, rikosjutun tyyppillisyyden kuvaamista, uutiseen liittyvää yhteiskunnallisen epäkohdan nerokasta ruoskimista (*Zola* "J'accuse") jne. *Röthlisberger* m.t.s. 18 ss.

² Näytelmän, tanssi- ja eläiteellisen sekä elokuvaisen teoksen julkista esittämistä ei ole lainkaan rajoitettu.

mainittu laki sisällä uutta periaatetta. Aikaisemmankin lain-säädännön mukaan katsottiin runojen lausuminen tai muiden kieliasuisten teosten yksinomaan kielellisin keinoin tapahtuva julkinen esittäminen luvalle ilman tekijän suostumusta sen jälkeen, kun teos oli ilmestynyt.¹ Esityksesssänsä eduskunnalle TekijäL:ksi hallitus ehdotti tämän rajoituksen poistettavaksi; kirjoituksen, suullisen esitelmän ja puheen julkinen, ei-dramaattinen esittäminen tuli aina olla tekijän yksinoikeutena. Eduskunta ei hyväksynyt esitystä, mikäli koski julkaistuja kieliasuisia teoksia.²

Viimeksi mainittujen teosten kielellinen esittäminen yleisölle ei siis ole riippuva tekijän suostumuksesta, ei edes siinä tapauksessa, että se, esim. runon lausunta, tapahtuu ansiotarkoituksessa. Myöntäessään tällaisen esittämismvapauden niillekin, jotka tekijän kustannuksella hyötyvät taloudellisesti, TekijäL epäilemättä menee tarpeettoman pitkälle ja asettaa kirjailijan huonpaan asemaan kuin säveltäjän.³

¹ Ks. *Lvk* s. 28, jossa puheena olevan poikkeuksen säätämistä tekijän yksinoikeudesta perustellaan sillä, että esittämisoikeuden pidättäminen tekijälle julkaistuihin teoksiin nähden olisi liiallista (!) periaatteen noudattamista, jota käytännöllinen tarve ei vaadi. Etenkin runoilijalle kysymyksessä oleva yksinoikeus on kipeän tarpeen vaatima. V. 1905 lainvalmistelukunta oli ehdottanut, että tekijän yksinoikeudeksi pidätettäisiin näytelmällisen teoksen julkinen deklamaatio ilman näytelmällistä asua. *Lvk ehd. 1905* s. 4.

² Lakivaliokunnan mietinnössä, jonka pohjalla muutos tehtiin, perusteltiin muutosta sillä, että jos julkaistujenkin teosten kielellinen esittäminen olisi riippuva tekijän suostumuksesta, lakia tulisi rikkoa, koska pienten tekijäpalkkioiden, joista oli kysymys, periminen oikeudenkäyntiteitse tuskin muodostuisi kannattavaksi. *Lv miet. N:o 13 hall. esit. N:o 89 v. 1926 vp. s. 2*. Perustelu ei ainakaan enää pidä paikkaansa; tekijäin etujärjestöt ovat saaneet kokemusta vähäistenkin palkkioiden perimisestä. Samalla perusteella olisi muuten pienten sävellysteoksienkin julkinen esittäminen pitänyt julistaa täysin vapaaksi.

³ *Lissbauer* s. 207 s. Ruotsin kirjailijalakiin v. 1931 tehdyllä muutoksella on julkaistunkin kieliasuisten teosten kielellinen esittäminen erään poikkeuksin pidätetty tekijälle, v. *Konow* s. 61. Tanskan tekijälaki kieltää ansiotarkoituksessa tapahtuvan esittämisen. *Torben Lund, Forfatterret* s. 59.

Esittämismvapaus koskee ainoastaan julkaistuja l. ilmestyneitä, ei muulla tavalla julkistettuja teoksia. Runo esim., jota ei ole painettu tai muutoin monistettu ja fyysillisinä kappaleina levitetty, vaan ainoastaan julkisessa tilaisuudessa aikaisemmin lausuttu, ei ole esittämismvapauden alainen.

2. *Sävellysteokset*. Julkaistujen sävellysteoksien julkinen esittäminen on TekijäL:n mukaan sallittu ilman tekijän suostumusta:

a) jos pääsy esittämistilaisuuteen on maksuton eikä esittäminen muutoinkaan tapahdu ansiotarkoituksessa eikä esittäjälle tai esittäjille tule korvausta; ja

b) jos esittäminen tapahtuu kansanvalistustilaisuuksissa tai kansanjuhliissa, joilla ei ole yksityisluontoista ansiotarkoitusta (*m.l. 17 § 7 k*).

Mainitun säännöksen a) kohdan nojalla saadaan sävellyksiä esittää vapaasti paraateissa, jumalanpalveluksissa, vappu- ym. kulkueissa, hautajaistilaisuuksissa, kylätanssiaisissa, isänmaallisissa juhlissa jne, joihin pääsy on vapaa eikä esittäjälle tai esittäjille makseta esittämispalkkiota. Sen sijaan ravintolamusiikki ja sävellyksien esittäminen kylpypaikoissa, tavarataloissa ym. on tekijänoikeudellisesti suojattu, koska esittäminen tällöin ta-

Siitä johtuen, että radio on tehnyt teoksien julkisen esittämisen merkityksen entistä huomattavammaksi, Itävallassa on kieliasuisten teoksen kielellisen esittämisen yksinoikeus rinnastettu sävellysteoksen julkisen esittämisen yksinoikeuden kanssa. *Mitteis* 70. TekijänoikeusKom ehdottaa säädettäväksi: Julkaistua kirjallista teosta olisi, samoin kuin sävellysteostakin, lupa esittää opetuksessa ja jumalanpalveluksessa ja muutoinkin uskonnolliseksi mielenlennykseksi, jos kuulijoilla on vapaa pääsy esittämistilaisuuteen. Muuta kuin näytelmällistä teosta saataisiin niin ikään esittää, jollei esittäjä saa korvausta ja esittämistilaisuus joko on maksuton eikä muutoinkaan ole järjestetty ansiotarkoituksessa taikka tapahdu yksinomaan kansanvalistustyössä, hyväntekeväisyys- tai muussa yleishyödyllisessä tarkoituksessa. Sen ohessa, milloin teoksen esittäminen tapahtuu radiossa tai elokuvassa toisintun päivän tapahtuman osana, olisi teoksen sisällyttäminen siihen oleva sallittua (17, 18 §).

pahtuu ansiotarkoituksessa, s.o. yleisön puoleenvetämiseksi.¹ Myös opetukseen esim. tanssikouluissa ei sävellysteoksia ole lupa käyttää ilman tekijän suostumusta.² Ansiotarkoituksen ei tarvitse olla yksityisluontoinen estääkseen vapaan esittämisen; muistopatsaan pystyttämiseksi pidetyissä arpajaisissa ei musiikin esittäminen ole vapaa. Sen sijaan ei hyväntekeväisyys-arpajaisten voitane katsoa tapahtuvan ansiotarkoituksessa, ja niissä on siis sävellysteoksien esittäminen luvallista, kunhan esittäjä tai esittäjät eivät saa palkkiota esiintymisestään.

Mitä lainsäännöksen b) kohtaan tulee, musiikki on kansanvalistustilaisuuksissa ja kansanjuhliissa luvallista tekijältä lupaa kysymättä, vaikka pääsy ei niihin olekaan vapaa ja vaikka tilaisuudet tai juhlat onkin järjestetty ansiotarkoituksessa, kunhan tämä ei ole yksityisluontoinen.³ Ns. resetti-iltoja ei käy järjestäminen kansanjuhlien muotoon. Poliittisia esitelmätilaisuuksia, joissa "vetonumerona" käytetään musiikkia, ei voida niiden yksipuolisen luonteen vuoksi pitää kansanvalistustilaisuuksina, ei myöskään kansanjuhliina, koska niille ei ole, kuten näille, oleellista läsnäolevien mielialan yleinen virkistäminen.⁴

Äänilevykonsertit ovat ilman säveltäjän lupaa sallittuja samoin edellytyksin kuin elävänkin musiikin esittäminen. Sen

¹ RGZ 78 s. 86. Näin on tietenkin laita vain, jos esitys on esittämispaikan palkkaama, ei esim. jos mieskuoro tillaamatta ja palkkiotta laulaa ravintolapöydän ääressä vappuaamuna tai vankilassa vankien viihdyttämiseksi jne.

² Mm. Tanskan tekijälaki on tässä suhteessa toisella kannalla. *Jacobsen* s. 187. — Naulakkorahankin kantamisen katsotaan toisinaan tekevän esittämistilaisuudesta maksullisen. Niin esim. *Kohler*, *Urberrecht* s. 201 ss.

³ *Kohler* m. ss. on sitä mieltä, että sävellysteoksien vapaa esittämisvalta kansanjuhliissa on ainoa periaatteellisesti oikeutettu tekijänoikeuden rajoitus, mikäli musiikkia koskee; oman kansansa osana säveltäjä ei voi valittaa, jos hänen teoksensa "kansan hengen ilmauksena" esitetään sanotuissa tilaisuuksissa. Palkkiottomat esitykset kirkossa ja kadulla ovat perusteettomia.

⁴ *Allfeld* s. 265 s, jossa esitetään, että myös soitto- ja laulujuhlat (= musiikkipäivät) lankeavat kansanjuhlien käsitteen ulkopuolelle, koska ne toimeenpannaan etupäässä säveltaiteen kohottamisen mielessä. Samoin *Lvk ehd.* 1905 s. 5.

sijaan sävellysteosten radioimiseen on aina hankittava tekijän suostumus, koska radiolähetykset tulevat kaikkien kuultavaksi, ja niiden sopeuttaminen TekijäL 17 § 7 k:ssa mainittuihin ehtoihin on siitä syystä mahdotonta. Jos radiolähetys toisinnetaan edelleen kovaäänisellä tiettyssä esittämistilaisuudessa, soveltuvat siihen edellä mainitun lainkohdan säännökset.

Esittämisvapaus koskee vain julkaistuja sävellysteoksia; ennen julkaisematonta sävellystä ei ole milloinkaan lupa esittää julkisesti ilman tekijän suostumusta.

23 §.

TEOSKAPPALEEN OMISTAJAN OIKEUS.

Kun teoskappale, alkuteos tai moniste, joutuu pois tekijänhallinnasta ja siirtyy toisen omistukseen, saaja on oikeutettu käyttämään hyväkseen siihen sisältyvää henkistä tuotetta niiden funktioiden mukaisesti, joita omistusoikeus teoksen fyysilliseen päällykseen tuottaa. Hänellä on valta mm. myydä ja pantata teoskappale, niin myös nauttia sitä iloa, mitä henkisen tuotteen näkeminen tai kuuleminen voi hänessä synnyttää, lukea kirjaa, soittaa ostamistaan nuoteista, ottaa musiikkia äänilevystä, pitää kuvanveistosta huoneessansa, taidemaalausta seinällään jne. Teoskappaleen omistaja saa myös niin kuin ennen on mainittu, henkilökohtaista tai yksityistä tarvettansa varten muata teoksen ja esittää sen suljetussa henkilöpiirissä.

Näillä toimenpiteillä teoskappaleen omistaja ei tunkeudu tekijän oikeuspiiriin. Niin tapahtuu vasta, kun hän ryhtyy tekijälle kuuluvien yksinoikeuksien harjoittamiseen tai menettelyllään loukkaa tekijän moraalisia oikeuksia. Mutta muutamissa suhteissa tekijän oikeuksien laajuutta on rajoitettu teoskappaleen omistajan hyväksi.

1. Kirja- ja sävellysteoksen omistajan oikeus teoksen lainaamiseen ja vuokraamiseen. Teoreettiselta kannalta kiistellään ulkomaisessa, etenkin skandinaavisessa tieteisopissa kysymyk-

sestä, onko kirja- ja sävellysteoksen teoskappaleen omistajalla oikeus kappaleen lainaamiseen. Asiassa on esitetty kaksi teoriaa.

Erään teorian mukaan, jota voidaan nimittää yksinoikeusteoriaksi, tekijälle kuuluvat kaikki teoksen julkistamismuodot, mikäli niitä ei ole laissa rajoitettu. Teorian argumentatio on seuraavan laatuista: Teoksen, esim. sävellyksen, julkaiseminen on sen yksi julkistamismuoto, mm. sen radioiminen toinen, ja kumpaankin on saatava tekijän suostumus. Jos radiolähetys toisinnetaan kovaäänisen välityksellä julkisesti, on teos jälleen saatettu julkisuuteen tavalla, joka myös saattaa tapahtua vain tekijän luvalla. Mutta samalla tavoin, jos teoskappale lainataan tai vuokrataan rajoittamattomalle henkilöpiirille, on niin ikään kysymyksessä teoksen uusi julkistaminen, johon ryhtyminen, periaatteellisesti katsoen, kuuluu tekijälle yksinoikeutena; jos sitä tahdotaan rajoittaa, on säännös sitä varten laissa tarpeen.¹

Toisessa ns. omistusoikeusteoriassa lähdetään siitä, että kun kirja- tai sävellysteoksen teoskappaleen omistaja lainaa tai vuokraa sen toiselle, ei tapahdu henkisen tuotteen uutta julkistamista, vaan ainoastaan se, että tuote saatetaan julkisuuteen laajemmalti. Tekijän yksinoikeuteen kuuluu ainoastaan teoksen monistaminen, levittäminen ja julkinen esittäminen; teoskappaleen lainaaminen ei ole yhtä vähän kuin sen lukeminen kumpakaan. Jos tekijänoikeuteen sisällytetään "liian paljon", hämääntyvät sen rajat ja tullaan jopa siihen, että tekijällä olisi kirja- tai sävellysteokseen yksinoikeus silloinkin, kun sen teoskappale myydään kirjahuutokaupassa tai antikvariaatissa. Teoskappaleen omistaja on katsottava oikeutetuksi ryhtymään sen suhteen kaikkiin esineoikeudellisiin dispositioihin, joita tekijälaiassa ei ole kielletty tekijän persoonallisia etuja loukkaavina.²

Mitä Suomen oikeuteen tulee, on kysymys ratkaistu positiivi-

¹ *Torben Lund* Vinding Krusen juhlaulkaisussa s. 72 s; *Knoph* s. 130.

² *Eberstein*, *Författarrätten* II s. 181 ss; *Immateriellt rättsskydd* s. 30 s; *SvJT* 1943 s. 744 s; *Zetterberg SvJT* 1942 s. 319. Vrt. myös *Jacobsen* s. 157 ss, jossa kiistetään kumpikin teoria.

sella lainsäännöksellä. TekijäL 17 § 9 k:n mukaan kirjojen ja sävellysteosten lainaaminen ja vuokraaminen on sallittu.¹ Kiistellä voidaan vain siitä, onko tämä säännös ollut tarpeen vai eikö sen sisältämää normia olisi voitu johtaa muista mainitun lain säännöksistä. Omistusoikeusteorian mukaan ei erityinen säännös olisi ollut välttämätön, yksinoikeusteoria olisi edellyttänyt sellaisen säätämisen.

Omistusoikeusteoria on väärä sikäli kuin siinä väitetään, ettei kirjan tai sävellysteoksen kappaleen lainaaminen tai vuokraaminen yleisölle ole teoksen uudelleen julkaisemista yhtä vähän kuin sen edelleen tarjoaminen myytäväksi huutokaupassa. Kumpikaan toimenpide ei eroa siitä julkisuuteen saattamisesta, joka tapahtuu, kun esim. julkaistu sävellys esitetään julkisesti. Lopputulokseltaan teoria kuitenkin on epäilemättä oikea. Niin kauan kuin teos on tekijän käsissä, on hänellä yksinoikeus sen julkisuuteen saattamiseen kaikissa mahdollisissa muodoissa, m.m. sen levittämiseen monisteiden lainaamisen ja vuokraamisen kautta (*TekijäL* 8 §), mutta sitten kun teos on julkaistu, on yksinoikeus tässä laajuudessa ainutkertaisen toimenpiteen sisältävänä kulutettu loppuun, niin pitkälle kuin teoksen painosta riittää.² Tekijän yksinoikeudeksi jää teoksen monistaminen ja levittäminen uutena pamoksena, samoin kuin sen kääntäminen ja julkinen esittäminen. Teoskappaleen ostaja, lainatessaan tai vuokratessaan sen, ei loukkaa tekijän yksinoikeutta, koska se on "konsumoitu". Sen vuoksi on ollut tarpeetonta ottaa *TekijäL*:än säännöstä siitä, että omistajalla on sanottu oikeus, mikäli kirjoja ja sävellysteoksia koskee.³ Säännös on omansa vain johtamaan harhaan; se voi antaa aiheen siihen väärinkäsitykseen, ettei muita teoksia kuin kirjoja ja sävellysteoksia, esim. teatterin kulisseeja, saataisi lainata tai

¹ UBS ei koskettele kysymystä, joka siis on jätetty liittomaisen kansallisten lakien säännöstettäväksi. *Jacobsen* s. 162. TekijänoikeusKom ehdottaa säädettäväksi, että julkaistun kirjallisen tai sävelteoksen kappale saadaan lainata tai vuokrata yleisölle (20 § 1 mom).

² Vrt. *Lissbauer* s. 204; v. *Hentig* ss. 46, 54.

³ Mm. Ruotsin ja Tanskan laeissa ei olekaan vastaavaa säännöstä.

vuokrata. Toiselta puolen on selvää, että omistaja voi käyttää puheena olevaa oikeutta ainoastaan, jos teos on ilmestynyt, s.o. monistettu ja levitetty. Jos julkistamaton tai vain lausumalla tai muulla julkisella esittämällä julkisuuteen saatettu alkuteos on tullut toisen käteen, tekijän yksinoikeus sen lainaamiseen ja vuokraamiseen on säilynyt. Yhtä selvää on myös, ettei se, joka on saanut teoskappaleen lainaksi tai vuokralle, saavuta siihen laajempaa oikeutta kuin omistajalla oli; hän ei esim. ole oikeutettu julkisesti esittämään lainaamaansa partituuria, jollei hän ole siihen saanut lupaa tekijältä. —

Kysymystä kirja- ja sävellysteoksien lainaamisesta ja vuokraamisesta ei voida sivuuttaa käsittelemättä sen oikeuspoliittista puolta, joka viime vuosina on etenkin Skandinavian maissa ollut ajankohtainen.

Sitä vastaan, että kirjateoksen omistaja on oikeutettu vapaasti sen lainaamaan ja vuokraamaan, huomautetaan mainitulta kannalta sanotun oikeuden olevan kohtuutonta, koska kirjateosten tekijät sen kautta jäävät sitä taloudellista etua vaille, joka heille kertyisi, jos ne, jotka lainaamalla tai vuokraamalla teoksen tutustuvat kirjan sisällykseen, olisivat pakotettuja ostolla hankkimaan teoksen itselleen. Erityisen kohtuutonta on tässä suhteessa kirjojen ammattimainen vuokraaminen yksityisten lainaamojen kautta lainausmaksua vastaan sekä lainaaminen lukurenkaiden välityksellä. Sellainen ei saisi lainkaan tulla kysymykseen ilman tekijän suostumusta, ja mitä yleiseen lainausliikkeeseen tulee, joka kansalaissivistyksen kohottamisen vuoksi on puollettavissa, olisi valtion, jos se mainitusta syystä ylläpitää ja edistää lainausliikkeeseen perustuvaa kirjastotoimintaa, huolehdittava siitä, että kirjailijoille siitä koitua tappio tulee korvatuksi. Yhtä vähän kuin kenenkään tarvitsee ilman hyvitystä uhrata omaisuutensa yleiseksi hyödyksi, ei henkisten tuotteiden tekijöiltäkään voida vaatia ilmaista uhrausta.^{1, 2}

¹ *Jacobsen* s. 158 ss; *Norjan ehdotus* s. 62; *Knoph* s. 95.

² Mielipiteet siitä, haittaako kirjojen lainaustoiminta niiden kaupaksi-käymistä, menevät kuitenkin hajalle. Ks. *Norjan ehdotus* m.s. alav. 1; *Ot.*

Julkinen keskustelu lainaus- ja vuokrausvapauden johdosta kirjailijoille syntyvän vahingon korjaamisesta pyöriikin sen kysymyksen ympärillä, onko kirjailijoiden saatava korvaus lainaustoiminnan kautta menettämästään edusta. Jos tämä etu tahdotaan myöntää, voidaan menetellä joko niin, että kirjateoksien lainaaja suorittaa jokakertaisen tai radiokuuntelijain tapaan vuosittaisen lainausmaksun tai, jos tätä pidetään kansansivistystoimintaa haittaavana,¹ että valtio maksaa kirjailijoille hyvityksen.² Myös voitaisiin lainausmaksut siirtää henkisen työn edistämiseksi perustettavaan rahastoon, josta mm. avustettaisiin henkisten tuotteiden tekijöitä ja heidän jälkeläisiään.³

pp. N:o 22 (1930) s. 16; *Himmelstrand* s. 34. Kirjastojen lainausoikeuden puoltajat väittävät sanotun toiminnan vaikuttavan elähdyttävästi kirjojen menekkiin. Sikäli kuin julkisuudessa on näkynyt, arvelaan Suomesakin kirjastotaholla, että lainaustoiminta pikemmin lisää kuin vähentää kirjojen kysyntää ja etteivät kirjailijatkaan katso mainitun toiminnan haittaavan teostensa myyntiä. *Kansanvalistus ja Kirjastolehti* 1945 N:o 6 s. 154.

¹ Lainauslisenssit voitaisiin määrätä niin alhaisiksi, ettei tekstissä mainittua eikä epäoikeutetun verotuksen vaaraa syntyisi. *Jacobsen* s. 162 on laskenut, että jos lisenssimaksu olisi yksi Tanskan kruunu vuodelta, siitä kertyisi vuosittain jaettavaksi 450.000 kr. niiden kirjojen tekijöille, joiden teoksia on lainattu, ja huomauttaa, että perhe, jonka kannattaa maksaa 10 Tkr. radion kuunteluluvasta, voi myös maksaa 1 Tkr. kirjallisuuden vuosikäytöstä. Vertauksen vuoksi mainittakoon, että Suomessa kotilainauksen luku kaupunkien ja valtionapua saavien maalaiskuntien kirjastoista v. 1938 oli 2,589,499, ja lainaksiottajien luku 371,906.

² Valtion avustustoiminnalla on se etu, että valtio voi, jos toiminta järjestetään tarkoituksenmukaisesti, tukea arvokkaampaa kuin ajanviete-kirjallisuutta.

³ Ruotsissa on tehty useampia ehdotuksia kysymyksen järjestämiseksi. Paitsi lainausmaksujen säättämistä ja kulttuurirahaston perustamista kirjojen muodossa syntyvän runouden, tieteen ja tekniikan edistämiseksi, on myös esitetty, että kirjoille olisi säädettävä lyhyt karenssiaika, jona kirjailijalla olisi yksinoikeus päättää teoksensa julkisesta lainaamisesta. *Himmelstrand* s. 26 ss. Ehdotuksia ei ole tähän mennessä toteutettu. — Tanskassa on asia järjestetty siten, että kirjakauppiaiden ylläpitämät kirjastot ja lukurenkaat ovat v:sta 1944 kantaneet kirjojen lainaajilta yhden kruunun vuotuisen lainausmaksun, joka menee Tanskan kirjailijayhdistyksen ja kirjakauppiaiden järjestön perustamaan "Danske Forfatterfond"

2. *Taideteoksen omistajan oikeus panna teos näytteille.* Tekijän oikeus panna taideteoksensa näytteille luetaan TekijäL:ssä tekijän yksinoikeudeksi teoksensa julkiseen esittämiseen (m. l. 9 § 5 k). Periaatteellisesti pitäisi sen taideteoksen luovutuksesta huolimatta jäädä hänelle, niin kuin näytelmän tai sävellyksen tekijälle jää vastaavassa tapauksessa yksinoikeus julkiseen esittämiseen. Taideteoksen hallinnan siirtyminen toiselle vaikeutaisi kuitenkin tekijän yksinoikeuden positiivisen funktion toteuttamista. Negatiivinen funktio olisi myös vähän arvoinen, taideteoksen näytteillepaneminen kun ei tavallisesti loukkaa tekijän persoonallisia oikeuksia, sen jälkeen kun teos ei enää ole "ateljeesalaisuus". Näistä syistä tekijän yksinoikeutta on m. l. 18 § 4 k:ssa rajoitettu niin, että taideteoksen näytteillepanemiseen on sen omistajalla oikeus, tekijältä lupaa kysymättä. Säännös koskee vain luvallisesti, s. o. tekijän toimesta tai suostumuksella valmistettuja teoskappaleita; oikeudenvastaisesti monistettuja taideteoksia ei niiden omistaja saa panna näytteille.¹

3. *Taideteoksen kaksoiskappale.* Tekijänoikeus on taideteoksen tekijän ja sellaisen teoksen ostajan välillä rajoitettu sikäli, ettei tekijällä ole oikeutta valmistaa ja luovuttaa toiselle saman teoksen kaksoiskappaleita, jollei hän ole pidättänyt itselleen sellaista oikeutta. Vastaavasti on piirustuksen laita; tekijä ei saa valmistaa teosta toiselle toisen tilaaman piirustuksen mukaan muuta kuin siinä tapauksessa, että hän on sellaisen oikeu-

nimiseen rahastoon. V. 1946 valtio on korottanut yleisille kirjastoille maksettavan valtionavustuksen 5 %:lla, joka samoin tulee sanotulle rahastolle. Rahastosta jaetaan avustuksia eläville tanskalaisille kirjailijoille ja ¼ 1946 jälkeen kuolleiden kirjailijoiden leskille sen mukaan kuin kunkin kirjailijan teosta on lainattu. Varainhoitokautena 1946—1947 arvioitiin rahastoon kertyvän yhteensä 200.000 Tkr, josta valtion osuus oli 145.000 Tkr. *Torben Lund SvJT* 1946 s. 542 ss. — Tekijänoikeuskom:n ehdotuksen mukaan voitaisiin kirjallisten ja sävellysteosten lainaus- ja vuokraamistoiminnasta määrätä suoritettavaksi maksu, samoin kuin päättää maksujen jakamisesta tekijän ja heidän jälkeläistensä hyväksi (20 § 2 mom.).

¹ *Dernburg* s. 65. Vr. myös *Droit d'auteur* 1941 s. 20, jossa mainitaan Italian kassatio-oikeuden tuomineen taideteoksen tekijälle korvausta, kun hänen teoksensa oli pantu näytteille muunneltuna.

den varannut itselleen (*TekijäL* 22 § 1 mom. 2 lause). Joka siis on tekijältä ostanut uniikin taideteoksen, alkuperäisen veistoksen, öljymaalauksen tms. tai jolle on valmistettu ex libris-merkki tai rakennettu rakennus tilattujen piirustusten mukaan ilman sanotunlaista varausta, voi luottaa siihen, ettei taideteoksen kaksoiskappaleita tule liikkeeseen tai ettei arkkitehti, joka on laatinut rakennuksen piirustukset, rakenna toiselle rakennusta samojen piirustusten mukaan. Jos niin kuitenkin tapahtuu, voi hän saada taideteoksen kaksoiskappaleen takavarikoiduksi ja hävitetyksi mala fide olevalta ostajalta ja rakennuksen rakentamisen kielletyksi. Toiselta puolen ei taideteoksen ostajalla tai piirustuksen tilaajalla ole muuta kuin negatiivinen oikeussuoja: hän voi estää kaksoiskappaleen levittämisen ja teoksen valmistamisen toiselle, mutta ei itse monistaa taide-teosta tai antaa toiselle oikeutta valmistaa itselleen teos hänelle tehtyjen piirustusten mukaan.

4. *Oikeus omaan muotokuvaan.* Tekijän oikeus valmistamaansa muotokuvaan on lakisääntöisen ehdon (condicio juris) rajoittama. Tekijän ei ole sallittu käyttää oikeuttansa tilattuun muotokuvaan, jollei sekä tilaaja että kuvattu tai, milloin kuvattu on kuollut, hänen leskensä tai, jos leskeä ei ole, hänen lapsensa tai, jos lapsiakaan ei ole, hänen vanhempansa ole antaneet siihen suostumustansa. Tilaamatta tehtyä muotokuvaa ei ole lupa saattaa julkisuuteen, milloin kuvattu tai, jos hän on kuollut, hänen edellä mainittujen omaistensa oikeutettu etu sen kautta tulisi loukatuksi (*TekijäL* 20 §).¹

Tekijänoikeus ei ole kosketeltujen säännösten johdosta siirtynyt tilaajalle tai kuvatulle, sen käyttäminen vain on supistettu. Tilaaaja tai kuvattu eivät ole oikeutettuja vastoin tekijän tahtoa jäljentämään tai monistamaan muotokuvaa muuta kuin henkilökohtaista tai yksityistä tarveensa varten (m. l. 10 §).^{2, 3}

¹ Muotokuvan julkisuuteen saattamisesta lainkäytössä ks. ed. s. 193.

² *Torben Lund*, *Billedkunsten* s. 252 ss. Englannin oikeuden mukaan tilaaja on, jollei toisin ole sovittu, "the first owner of copyright" (Copyright Act 1911 5 § 1 a). *Copinger* s. 14.

³ Sivullinen, esim. sanomalehti, ei saa julkaista muotokuvaa hankkimat-

Oikeus muotokuvan julkisuuteen saattamiseen ei ole yksinomaan tekijänoikeudellinen kysymys, vaan perustuu se huomattavalta osalta siihen, että muotokuvan julkistaminen saattaa oleellisesti koskea kuvatun persoonallisuusoikeutta. Ts. muotokuvan oikeussuojan perusteena on myös se kunnioitus, jota kuvattu voi vaatia persoonallisuudellensa osoitettavaksi. Tämä oikeus on itse asiassa sellaisenaan riippumaton tekijänoikeudesta, mutta kun se rajoittaa muotokuvan tekijän oikeutta, on sitä käsitelty tekijänoikeudessa.¹

Varhaisista ajoista asti on muotokuvan valmistamista vastoin kuvattavan tahtoa pidetty häntä loukkaavana. On uskottu kuvan tenhovoimaan, s.o. eräänlaiseen kuvan ja kuvatun väliseen maagilliseen vaikutukseen.² Lainsäädäntö on kuitenkin puuttunut asiaan verrattain myöhään, etupäässä sen kysymyksen yhteydessä, onko lupa ottaa ja julkaista valokuva toisesta ilman hänen suostumustansa.^{3, 4} Saksan taideteoslain mukaan vaaditaan muotokuvan julkaisemiseen kuvatun suostumus.⁵ Ruotsin tai-

ta siihen lupaa tekijältä ja tilaajalta sekä kuvatulta. *Röthlisberger, Urheberrecht und Zeitungsinhalt* s. 24.

¹ *Torben Lund* m.t.s. 209; *Elster, Theaterrecht* s. 102; *Eberstein II* s. 133 alav. 2. Näin asia on järjestetty useimpien maiden lainsäädännössä. Itävallan tekijälaiissa puheena oleva suoja säännötetään tekijänoikeuteen verrattavien oikeuksien suojaa käsittävässä osassa. *Lissbauer* s. 43. Tekijänoikeuden ehdotukseen ei ole otettu säännöksiä muotokuvasta.

² *Dorian Grayn muotokuva! Mitteis* s. 145 s.

³ ValokL jättää, toisin kuin lainvalmistelukunnan ehdotuksessa tehtiin, kysymyksen säännöstämättä, ja onkin siitä syystä, mitä TekijäL:ssä on muotokuvasta säädetty, sovellettava valokuvaankin, mikäli koskee kuvatun persoonallista oikeutta. *Lvk* s. 61 s.

⁴ Pandektioikeudessa oli kysymystä käsitelty ja johdettu kielteiseen tulokseen. *v. Ihering Jahrbücher für die Dogmatik XXIII* s. 318 ss.

⁵ Säännöksestä on julkisuuden vuoksi tehty poikkeuksia, joiden kantavuus elävässä elämässä on suurempi kuin säännön. *Dernburg* s. 164. Mm. on lupa julkaista julkiseen elämään osaaottavien henkilöiden (*"Personen der Zeitgeschichte"*) kuvia, niin myös kuvia kokouksista, kulkueista tai muista sellaisista tilaisuuksista, jossa henkilöt ovat maiseman tai muun paikallisen ympäristön sivuseikkoja jne. Kuitenkaan ei kuvan julkisuuteen saattaminen ole luvallista, jos se loukkaa kuvatun tai eräiden hänen

teilljalaki kieltää tilauksesta tehdyn muotokuvan jäljentämisen tilaajan luvatta. Norjassa on säädetty, että tekijä on kielletty käyttämästä hyväkseen oikeutta tilattuun muotokuvaan, jollei siihen ole saatu sekä kuvatun että tilaajan suostumusta.

TekijäL:ssä tehdään erotus niiden tapausten välillä, jolloin muotokuva on tehty tilauksesta ja tilaamatta. Lainvalmistelukunta, jonka ehdottamassa muodossa puheena olevat säännökset asiallisesti katsoen on otettu TekijäL:ään, perusteli erotusta sillä, että kun muotokuva tilataan, kuvattava joutuu taiteilijaan tai valokuvaajaan nähden eräänlaiseen luottamussuhteeseen, jonka väärinkäyttämistä olisi kuvan saattaminen julkisuuteen.¹

Lainvalmistelukunnan perustelut ovat puutteelliset. Kun tilattu muotokuva saatetaan julkisuuteen ilman tilaajan ja kuvatun suostumusta, loukataan muotokuvaan liittyviä etuja. Kuvattu ja tilaaja tahtovat säännönmukaisesti saada muotokuvasta uniikkikappaleen, koska muotokuvalla silloin on vastaisiakin aikoja silmällä pitäen suurempi arvo kuin sillä olisi useammassa kappaleessa valmistettuna. Ts. muotokuvan toisintaminen sisältää tekijänoikeuden rajoituksen, joka on samaa laatua kuin edellä kosketeltu TekijäL 22 § 1 mom. 2 lauseeseen perustuva rajoitus. Milloin muotokuva valmistetaan tilaamatta, kenties vastoin kuvatun tahtoa, mikä etenkin valokuvattaessa on mahdollista, on kysymys yksinomaan kuvatun persoonallisesta edusta. Erotus mainittujen tapausten välillä on oikeudellisesti siinä, että kun edellisessä tapauksessa ei muotokuvaa voida lainkaan saattaa julkisuuteen vastoin tilaajan ja kuvatun tai, jos hän on kuollut, hänen TekijäL 20 §:ssä mainittujen omaistensa tahtoa, on julkistaminen jälkimmäisessä tapauksessa riippuva siitä, onko kuvatun tai hänen mainittujen omaistensa oikeutettu etu katsottava sen kautta tulleen loukatuksi.

läheisten omaistensa oikeutettuja etuja. — Italian uuden tekijälain mukaan saa muotokuvan julkaista mm. tieteellistä tai taiteellista tarkoitusta varten tai jos se liittyy julkisiin seremonioihin tai muihin menoihin, ei kuitenkaan, jos siten vahingoitetaan henkilön kunniaa, mainetta tai arvoa (97 art).

¹ *Lvk* s. 62; *Hellwag* s. 55.

Yksistään sen johdosta, että jonkun muotokuva julkaistaan esim. sanomalehdessä, ei hänen oikeutettua etuaan voida pitää loukattuna. Kukaan ei voi ehdottomasti vaatia, ettei hänestä, hänen kävellessään kadulla, esiintyessään puhujalavalla tai urheilutuottelussa tms, oteta kuvaa valokuvaamalla, filmaamalla, piirustamalla jne. Tässä suhteessa ei ole mitään erotusta yksityisten ja julkisuuden henkilöiden välillä. Kuvatun tai hänen omaistensa oikeutetun edun on katsottava tulleen loukatuksi vain, jos kuvan julkaiseminen sisältää sekaantumisen asianomaisen intiimiin persoonallisuuspiiriin. Milloin näin harkitaan tapahtuneen, on *quaestio facti*.¹ Ketään ei esim. ole lupa pidättää kadulla kuvaamista varten tai saattaa jonkun koti- tai perhe-elämän tapahtumia julkisuuteen kuvan kautta, kuvata jotakuta alastomana uimarannassa, vainajaa ruumisarkussa yms. Toisen kuvaa ei myöskään saa käyttää tavaramerkkinä² tai muutoin sellaisissa olosuhteissa, että julkisuuteen saattaminen, olematta nimenomaan kunnialle käypää, kuitenkin voi olla omansa vähentämään sitä kunnioitusta, jota jokaisella on oikeus toisilta itselleen vaatia.³ Tästä syystä ei esim. valtion päämiestä saada valokuvata uimapuvussa, kihlauksensa purkaneita yhdessä, syytettyä oikeuden edessä jne.⁴ Onko kuva otettu kuvattusta henkilöstä yksinään vai sisältyykö se yhteisesti joistakin henkilöistä tai maisemasta otettuun kuvaan, on yhdentekevää, jos vain kuvatun henkilön piirteet ovat selvästi erotettavissa.⁵

¹ *Dernburg* s. 167.

² TLeimA 4 §:ssä kielletään ainoastaan toisen nimen ottaminen luvatta tavaramerkkiin. Jos siihen on ilman asianomaisen suostumusta otettu hänen muotokuvansa, voi hän ryhtyä toimenpiteisiin TekijäL:n nojalla, niin myös, jos kuvaa käytetään mainosjulisteissa, tavaran pakkauspäällysteessä t.m.s. *Torben Lund* m.t.s. 310; *Elster* m.t.s. 19; *Lissbauer* s. 311.

³ *Lvk* m.s.

⁴ *Schlittgen* s. 100; *Dernburg* s. 168. Ranskassa tuomittiin filmin tuottaja vahingonkorvaukseen, kun elokuvassa oli vähemmän miellyttävän osan esittäjällä korvausta vaativan ihmisen suku- ja etunimet. *Droit d'auteur* 1945 s. 51.

⁵ Julkistaminen ei ole oikeuden vastaista, jos siihen on saatu lupa. Selvälainen on katsottava annetuksi hiljaisesti, kun joku on suostunut olemaan

Muotokuvaan ei ole luettava ainoastaan maalaustaiteellisia teoksia, vaan myös piirustukset ja veistokuvat¹ sekä, mitä tilauksetta tapahtuvaan kuvaamiseen tulee, myös, niin kuin edellä mainittiin, valokuvat. Laki koskee sanamuotonsa mukaan vain sellaisia kuvallisia esityksiä henkilöistä, joissa nämä esiintyvät sellaisina kuin he todellisuudessa ovat. Ratio legis puhuu kuitenkin sen puolesta, etteivät loukkaavat karikatyyritkään tai muut sellaiset enemmän tai vähemmän mielikuvaiset esitykset ole puheena olevassa suhteessa lailla suojattuja. On tehtävä erotus karikatyyriin sisältyvän vapaan kritiikin ja persoonallisuuden loukkauksen välillä.²

5. *Teoksen julkisuuteen saattamista ja toisintamista rajoittava ehto*. Jos alkuteos, käsikirjoitus, sävellyksen nuotit tms. on luovutettu jollekulle sillä ehdolla, ettei niitä saateta julkisuuteen, on tällainen ehto, paitsi luovutuksensaajaa, myös kolmatta henkilöä, jolle alkuteos edelleen luovutetaan, sitova. Julkisuuteen saattaminen olisi luvaton, vaikkei ehto olisi asetettukaan (*TekijäL* 29 § 1 k). Testamentilla voidaan niin ikään määrätä, ettei teosta saateta julkisuuteen (*m.l.* 23 § 2 mom).

Jos tekijä teoksen julkaistessaan on määrännyt, ettei sen teoskappaleita saada ilman hänen suostumustansa toisintaa niissäkään tapauksissa, jolloin se lain mukaan on sallittua, voidaan kysyä, velvoittaako määräys sitä, joka ei ole siihen suostunut. Käytännössä kysymys on joutunut harkittavaksi silloin, kun tekijä on kirjateoksen nimilehdelle painatuttanut ehdon, ettei sitä ole lupa lainata eikä vuokrata. Mikäli ostajan ja kirja-

taideteoksen mallina palkkiota vastaan tai vastaan sanomatta sallinut itsensä valokuvattavan. *Hellwag* s. 53; *Lissbauer* m.s.; *Torben Lund* m.t.s. 309.

¹ *Droit d'auteur* 1941 s. 10.

² *Elster* m.t.s. 105. *Dernburg* s. 166: "Nicht immer ist sie (die Karikatur) bloss humoristisch, oft ist sie giftig." Ks. myös *Droit d'auteur* 1943 s. 99. Lainvalmistelukunnan mielipiteen mukaan karikatyyrit ja siihen verrattavat teokset eivät olisi olleet muotokuväsäännöksen alaisia. *Lvk* m.s. Saksan oikeudessa ulotetaan henkilön persoonallisuuden turva jopa näyttelijän teatterilavalla esittämään "elävään kuvaan" naamioineen, liikeineen, ilmeineen. Ks. esim. *Elster* m.t.s. 102.

kauppiaan välisessä kaupassa on sovittu kiellon ottamisesta kauppaehdoksi, on kirjan ostaja velvollinen noudattamaan ehtoa. Mutta jos tällaista ehtoa ei ole tehty tai ostaja on myynyt teoksen edelleen, onko teos kuitenkin katsottava myydyksi nimilehteen otetulla rajoituksella, ts. onko kiello velvoittava samalla tavalla kuin esim. säveltäjän äänilevyyn painattama ehto, ettei levyyn siirrettyjä sävellystä saada esittää julkisesti? Ruotsin lainkäytössä on kysymykseen vastattu kielteisesti. Tekijä ja kustantaja olivat eräässä tapauksessa sopineet siitä, että teoksen nimilehdelle painatettiin sanat: "Utlänning i förvärvsyfte förbjuden." Kun Ruotsin tekijälainsäädännöstä ei voitu saada tukea sille käsitykselle, ettei ostajalla olisi lupa vuokrata ostamaansa kirjaa ja kun mainittua ehtoa ei kirjaa ostettaessa ollut tehty kaupan edellytykseksi, ei kielloa yleisten siviilioikeudellisten sääntöjen mukaan pidetty päteväenä.¹ Suomen oikeus on epäilemättä samalla kannalla. Ostaja ei teoksen nimilehteen otetun kiellon johdosta joudu velvoiteoikeudelliseen suhteeseen tekijään tai kustantajaan eikä hän myöskään tekijänoikeudellisesti, kun julkaistun teoksen edelleen julkistaminen lainaamalla tai vuokraamalla ei kuulu tekijällä TekijäL:n mukaan oleviin yksinoikeuksiin, ole velvollinen noudattamaan kielloa. Mutta kauppaehdoksikin otettuna, kiello sitoo ostajaa vain obligatorisesti. Kolmas henkilö, joka on saanut teoksen ensimmäiseltä ostajalta, velvoittautumatta noudattamaan kielloa, ei ole siihen sidottu. Kolmatta henkilöä velvoittava "servituutti" saattaa syntyä vain tekijälle pidätettyihin funktioihin.^{2, 3} Säveltäjän äänilevyyn merkityttämä edellä mainittu kiello velvoittaa sen

¹ *NJA* 1939 s. 592. Ks. *Eberstein SvJT* 1943 s. 208.

² Norjan lakia *Knoph* s. 130 alav. 2 tulkitsee vastaavalla tavalla. Tanskassa ratkaisut ovat menneet kahteen suuntaan. Ks. *UfR* 1930 s. 416 ja 1935 s. 1066; edellisessä kiello katsottiin velvoittavaksi, jälkimmäisessä ei.

³ Samoin on arvosteltava sopimusta taidemaalarin ja ostajan välillä siitä, ettei ostaja pane taulua näytteille (*TekijäL* 18 § 4 k) tai myy sitä toiselle. Sopimuksella on ainoastaan obligatorinen vaikutus, se ei sido kolmatta henkilöä. *Lissbauer* s. 204; *Hellwag* s. 41.

vuoksi, että sävellyksen julkinen esittäminen levystä olisi luvaton ilman erityistä kielloakin.

Tässä yhteydessä on vielä kosketettava kysymystä, voiko teoskappaleiden valmistaja, joka on tekijältä saanut yksinoikeuden teoksen monistamiseen, omistusoikeutensa nojalla teoskappaleisiin kieltää sen julkisen esittämisen. Kysymykseen on vastattava eväten. Sävellysteoksen kustantaja ei ole asianomainen kieltämään sävellysteoksen julkista esittämistä, jollei yksinoikeutta siihen ole hänelle luovutettu, vaan on sen esittäminen riippuva yksinomaan tekijästä. Kuitenkin on toisenlaista käsitystä, mitä äänilevyihin tulee, puolustettu kiistassa, joka tietoisopissa käy nimellä "la guerre des disques". Niissä maissa, joissa äänilevyteollisuus ei ole saanut laissa turvattua itsenäistä tai esiintyviltä taiteilijoilta siirtyvää oikeussuojaa, se on pyrkinyt vetoamaan äänilevyjen valmistamisen tuottamaan omistusoikeuteen ja on varustanut äänilevyjä kiellolla sävellyksien julkista esittämistä vastaan ("not by publicly performed without licence"). Ilmoitettuansa kiellosta yleisradioasemillekin äänilevyjen valmistaja on vaatinut, että levyjen esittämiseen radiossa on hankittava myös sen suostumus ja suoritettava lähetyksistä radiossa maksu, ja hakenut, kun sen vaatimukseen ei ole suostuttu, korvausta. Kun korvausvaatimusta ei ole voitu perustella vilpillistä kilpailua koskevilla oikeussäännöillä, on sitä motivoitu muilla syillä. Radiolähetykset ovat muka kiellon rikkomisen johdosta oikeudenvastaisia, jota paitsi kiellon rikkoja, säästyessään vastaa-
vasti varsinaisten konserttiohjelmien esittämisestä radiossa, hyötyy perusteettomasti äänilevyjen valmistajan kustannuksella, levyjen menekki kun muka kärsii niissä olevien sävellyksien radioimisen takia.¹

Mainittua vaatimusta ei Suomen oikeuden kannalta voida puolustaa. Sitä vastaan käy esittäminen samat muistutukset, joilla kirjateokseen otetun lainaus- ja vuokraamiskiellon velvoit-

¹ Norjan Korkein oikeus on v. 1940 annetussa tuomiossa hyväksynyt Norjan yleisradiota vastaan ajatun kanteen tekstissä esitetyillä syillä. *Norsk Retstidende*. 1940 s. 450.

tavuus edellä esitetyn mukaan on torjuttava. Yleisillä siviilioikeudellisilla perusteilla ei sellaista "negatiivista servituuttia", jota kielto tarkoittaa, voida puheena olevassa tapauksessa yhtä vähän kuin muulloinkaan perustaa irtaimeen esineeseen. Se joka ostaa äänilevyn kaupasta, ei sen johdosta joudu obligatio-suhteeseen äänilevyn valmistajaan, kauppias kun ei ole, mitä tosin myös on väitetty, valmistajan teoksien välittäjä, vaan niiden myyjä omaan lukuunsa. Perusteettoman edun korvaamista koskevien oikeusnormien nojalla ei korvausta myöskään voida vaatia; äänilevyn radioitsija ei hyödy perusteettomasti, levy kun on hankittu laillisella saannolla eikä sen käyttäminen tule oikeudenvastaiseksi sen johdosta, että levyn valmistaja on sen käyttämisen sävellyksen julkiseen esittämiseen kieltänyt.¹ Mutta sitäpaitsi tukevat kielteistä vastausta tekijänoikeudelliset syyt. Äänilevyihin otettu esittämiskielto koskee myös säveltäjän oikeuksia. Jos äänilevyjen valmistaja, mikäli säveltäjä ei ole hänelle luovuttanut oikeutta sävellyksien esittämiseen, saisi omistusoikeutensa nojalla estää sävellyksen julkisen esittämisen, puuttuisi hän säveltäjän yksinoikeuteen sekä sen taloudellisilta että persoonallisilta vaikutuksilta. Äänilevyn esittäminen julkisesti, erittäinkin radiolaitteiden kautta, on omansa mitä suurimmassa määrässä tekemään hänen tuotteensa tunnetuksi.^{2, 3}

¹ Vrt. *Hakulinen* LM 1939 s. 335.

² Äänilevyn valmistaja voi Suomen oikeuden mukaan sitäkin vähemmän vaatia itselleen puheena olevaa oikeutta, kun Tekijäl. 5 § 1 mom. 4 k:n poistamista, johon säännökseen nojautuen valmistajalla kenties voitiin katsoa olevan muuntelijan oikeuden, alkuperäistä lakia muutettaessa perusteltiin sillä, että äänilevyteollisuuden taholta sanottuun perusteeseen nojautuvat vaatimukset saattoivat "uhata myös erinäisiä sivistys- ja kansanvalistusharrastuksia". Hall. esit. N:o 4 v. 1941 vp. perust. s. 3.

³ Tukholman raastuvanoikeus on v. 1946 annetulla päätöksellä hylännyt äänilevyteollisuuden Ruotsin yleisradiota vastaan nostaman, sanottua laatua olevan kanteen niillä siviilioikeudellisilla perusteilla, jotka tekstissä mainitaan.

Viides luku.

TEKIJÄN PERSOONALLISISTA OIKEUKSISTA.

24 §.

TEKIJÄN PERSOONALLINEN SUHDE TEOKSEENSA YLEISESTI.

Tekijän yksinoikeudet ovat funktioita, joita tekijä voi käyttää hyväkseen tarpeitaan varten, olivatpa nämä taloudellisia tai poliittisia taikka kunnian ja maineen tavoittelua tai yksinomaan luomisen ilon tyydyttämistä tarkoittavia. Jokainen yksinoikeus ilmentää tekijän persoonallista suhdetta teokseensa. Tämän suhteen, s.o. tekijäpersoonallisuuden turvaamiseksi laissa on lisäksi joko nimenomaisia tai lain säännöksistä analogisesti johdettavia tahi yleisistä oikeusperiaatteista johtuvia suojanormeja. Niitä koskevat oikeussäännöt eivät suojaa tekijää henkilönä yleisesti, vaan henkisen tuotteen valmistajana, tekijäpersoonallisuutena.

Tekijänoikeuden persoonallisuuselementti ilmenee, niin kuin aikaisemmin on mainittu, ennen kaikkea siinä, että ainoastaan persoonallinen, omaperäinen teos on tekijänoikeudellisesti suojattu ja että tekijä saa itse määrätä, onko ja milloin ja millä ehdoilla teos on tuleva julkisuuteen.

Tekijän persoonallisesta suhteesta teokseensa johtuu, ettei hän voi, periaatteellisesti katsottuna, kokonaan luopua persoo-